

DİVAN ŞİİRİNDE KARAMAN

Hasan KAPLAN*

ÖZ

Divan edebiyatında tüm şairler tarafından müşterek olarak kullanılan, standart, umumî ve bazen de belirsizlik gösteren bir coğrafya vardır. Hemen hemen her divan şairinin şiirinde Mısır, Şam, Rum, Çin, Hoten, Bedahşan gibi bu standart coğrafyaya ve bu coğrafya etrafında oluşturulan benzer söyleyiş ve hayallere rastlamak mümkündür. Bu coğrafya en küçük yerleşim biriminden en büyüğüne, en yakınından en uzağına kadar şairler için hazır bir malzeme olmuştur. Şairler gezip görmedikleri, içinde yaşamadıkları ve doğrudan bilmedikleri bu coğrafya yanında mahallî coğrafyalara da farklı yönleriyle yer vermişlerdir. Bu mahallî coğrafyalardan biri de Karaman'dır. Karamanoğlu Beyliği'nin önemli merkezlerinden biri olan Karaman divan şairleri tarafından coğrafi, tarihî, siyasi, kültürel ve bazı sosyal özellikleriyle ele alınmıştır. Şairler, Karaman'ı sevgilinin çeşitli güzellik unsurlarıyla ilişkilendirmişler, bazen de çeşitli söz ve anlam oyunları içinde dekoratif amaçla kullanmışlardır. Karaman gerek gerçek bir coğrafya gerekse burada yaşayanları da kapsayan bir yer olarak övülen, yerilen, sevilen bir hususiyet arz etmiş, müstakil manzumelere konu olmuştur. Bu çalışmada divan şiirinde Karaman'ın hangi durumlarda ve ne gibi yönlerden şiire malzeme olduğu, bu kelime etrafında ne gibi nükte, hayal ve söyleyişlerin oluşturulduğu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karaman, Karaman bahşişi, Karamanoğulları, yer adları, mahallî coğrafya, Osmanlı-Karaman mücadelesi.

KARAMAN IN DIVAN POETRY

ABSTRACT

In Divan Literature, there is a standard, general and sometimes vague geography that was referred to by all poets. In almost all of the divan poetry, it is possible to encounter references to a standard geography such as Egypt (Mısır), Damascus (Şam), Rumelia (Rum) China (Çin) Hotan (Hoten) and Badakshan (Bedehşan) and saying and imagery woven around this geography. This geography, from the smallest town to the biggest city, from the nearest one to the farthest, was an important material for poets. Poets tackled the local geography as well in their poetry in addition to these unknown places which they had never been, lived or even seen, taking into account different aspects of these places. Karaman is one of those local places. Karaman, which was one of the important centers for Karamanid Dynasty, was dealt by divan poems with its geographic, historical, political and social properties. Poems associated Karaman with different elements of the beauty assumed to belong to the beloved; and sometimes they used Karaman as an decorative element with several plays on word and meaning. Karaman, both as a geography and as a place including those who lived there, was the subject of separate poems, sometimes being glorified and embraced and sometimes vilified and disgraced. This study investigates how and under what conditions Karaman

* Yrd. Doç. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, h1982kaplan@hotmail.com

was subject of divan poetry and what kind of wit, imagination and saying were created around this subject.

Keywords: Karaman, Karaman gratuity, Karamanids, place names, local geograph, Ottoman-Karamanids struggle.

Giriş

Divan edebiyatı, üç kıtaya hükmeden bir imparatorluğun geniş coğrafyasında hayat bulmuş edebî bir geleneğe dayanır. Bu geniş coğrafyada imparatorluğun farklı bölgelerine mensup şairlerin ele aldıkları müşterek ülkeler, bölgeler, şehirler vardır. Şairler, geleneğin müşterek malı sayılabilecek bu geniş coğrafyadan yer yer istifade etmişler, coğrafyanın sağladığı farklı çağrışımlardan faydalanmışlardır. Şiirlerde müşterek olarak kullanılan ülke, şehir ve beldelerin bir kısmı İran edebiyatına mensup şairlerin eserlerinde de görülen, gelenekselleşmiş bir teşbih ve mecaz dünyası içinde işlenen, kimi zaman gerçek kimi zaman da dekoratif bir görünüm arz eden yerlerdir. Bu coğrafya içinde yer alan ülkeler, şehirler, beldeler hatta köyler bazen sadece isim olarak yer almış bazen de bir özelliği zikredilerek kullanılmıştır. Hemen hemen her divan şairinin şiirinde Mısır, Şam, Rum, Çin, Hoten, Bedehşan gibi bu standart coğrafyaya ve bu coğrafya etrafında oluşturulan benzer söyleyiş ve hayallere rastlamak mümkündür. Şairler bu umumi ve müşterek coğrafyanın yanı sıra yaşadıkları mahallî çevreye de yer vermişlerdir. Belirsiz ve standart coğrafya yerini zamanla -bazı şairlerin şiirlerinde- bilinen yerel coğrafyaya bırakmıştır. Örneklerine 15. ve 16. yüzyılda rastlanmakla birlikte özellikle 18. yüzyıldan itibaren bu yerel coğrafyanın semt semt işlendiği şiirler azımsanmayacak sayıdadır. Bu şiirlerde yerel coğrafya tarihî, coğrafi, kültürel ve sosyal bazı özellikleriyle yer almıştır. Divan şairleri yaşadıkları, bildikleri bu mahallî coğrafya ile hem gözlemlerini ve bu yerlerin kendi devirlerindeki birtakım özelliklerini aktarmışlar hem de yer isimleri ile söz ve kelime oyunu yapmışlardır. Bu isimler çoğu defa tevriye ve iham içinde kullanılarak bir çağrışım zenginliği sağlanmıştır. Yer adlarının divan şiirindeki kullanımı hakkında Cem Dilçin (2011: 249-252) şu tespitlerde bulunmuştur:

“Yer adlarının çoğu anlamları yönünden o zamanki kullanım biçimleriyle çağrışım ögesi olarak divan şiirinde türlü mazmun ve hayallere esin kaynağı olmuştur. Divan şairleri yer adlarını bir çağrışım ögesi olarak kullanırken eğer betimleme gibi bir amaçları yoksa o yerlere ilişkin özellikleri gerçekçi bir gözle değil, deyim yerindeyse izlenimci bir yaklaşımla betimleme yoluna gitmişlerdir. Divan şiirinde yer adları, doğrudan coğrafi işleviyle yani belli bir ülkeyi, şehri, bölgeyi... belirtme, anlatma açısından kullanıldığı gibi teşbih, istiare, telmih, tenasüp, tezat, tevriye, cinas... gibi anlatım yollarıyla bir mazmun çerçevesi içerisinde çok daha sıklıkla ele alınmıştır.”

Divan şiirinde yer alan ve etrafında çeşitli hayaller oluşturulan coğrafyalardan biri de Karaman'dır¹. Karamanoğulları Beyliği'nin önemli

¹ Karaman üzerine Türk edebiyatında bir çalışma yapılmıştır. Başlangıçtan günümüze kadar Karaman'ın yer aldığı metinlere yer verilen antolojik mahiyetteki bu çalışmada Karaman'ın şiirlerde nasıl işlendiğine

merkezlerinden biri olan Karaman/Larende şairlerin çeşitli vesileler ile zikrettikleri bir yerdir. Karaman, divan şairleri tarafından coğrafî, tarihî, siyasî, kültürel ve bazı sosyal özellikleriyle ele alınmıştır. Şairler, Karaman ile çeşitli söz ve anlam oyunları yaparak bu kelimenin sağladığı çeşitli çağrışımlardan istifade etmişlerdir². Bu çalışmada divan şiirinde Karaman'ın hangi durumlarda ve ne gibi yönlerden şiire malzeme olduğu, bu kelime etrafında ne gibi nükte, hayal ve söyleyişlerin oluşturulduğu incelenenektir. Bu söyleyişlerin yüzyıllara göre gösterdikleri özelliklerden hareketle Karamanoğulları Beyliği'nin tarih sahnesinden çekilmesiyle bu nüktelerin kullanımı arasında bir ilişki olup olmadığı başka bir ifadeyle Karamanoğulları ile Osmanlı Devleti arasında siyasi mücadelelerin Karaman'ın bu denli şiire yoğun malzeme olmasındaki etkisi sorgulanacaktır³.

dair bir inceleme yer almamaktadır. Karaman'ın yer aldığı şiirler için bkz. Turan Karataş- vd., 2012, *Türk Şiirinde Karaman*, Öncü Basımevi, Karaman.

² Karaman, Büyük Türkçe Sözlük'te; "Orta Anadolu'da yetiştirilen, kuyruğu iri ve yağlı bir tür koyun; güneybatıdan esen yel, karayel; Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri..." gibi anlamlara gelmektedir

(http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5837500243e2e7.35917833). Kubbealtı Lugatı'nda ise; "Üstteki daha büyük olmak üzere iki bölümden meydana gelen kuyruğu çok iri ve yağlı, başı küçük, dar ve boynuzsuz, bacakları, karnı altı ve genellikle boynu çıplak, kulakları geniş, uzun ve sarkık, eti ağır kokulu, yaygın bir Orta Anadolu koyunu: Ak karaman, kızıl karaman." şeklinde tanımlanmıştır (<http://www.kubbealtilugati.com/sonuclar.aspx?km=karaman&mi=0>). Bu açıklamalarda ortak olarak vurgulanan "bir cins koyun anlamı" divan şairleri tarafından -taradığımız divanlarda- ele alınmamıştır. Ayrıca Karaman'la ilgili "Karaman'ın koy(u)nu sonra çıkar oyunu." atasözüne de şairler -taradığımız divanlarda- doğrudan veya dolaylı bir göndermede bulunmamışlardır.

"Karaman", kara+man şeklinde tahlil edilebilir. Kelimenin sonunda yer alan -mAn ekinin tarihsel gelişim süreci içinde görevleri konusunda inceleme yapan Güllüdağ (2009: 1-12) örneklerden hareketle ekin 27 görevi olduğunu tespit etmiştir. Bu görevlerden bazıları kelimenin anlam dünyasına da açıklık getirmektedir. Bu ek çokluk bildirir, benzerlik ifade eder. Abartma ve aşırılık anlamı verir. İnsan fizikî ile ilgili sözcükler türetir. Kişi, kavim ve yer adları yapar. İklim ve yön ile ilgili sözcükler türetir. Bu doğrultuda bakıldığında kelimenin çok kara, Karaman kavmi, kara yağız kişi, güneybatıdan esen yel gibi bazı anlamlar taşıdığı görülmektedir. Şairler kelimenin yer ve kavim anlamının yanı sıra çok kara anlamını da çağrıştıracak şekilde kullanmışlardır.

³ Bu çalışmada 293 divan taranmıştır. Bu taramada bazı divanların pdflerinden, bazılarının üzerine yapılan incelemelerden faydalanılmıştır. Bunlara ek olarak divanların varsa özel adlar dizini ve genel indeksleri incelenmiştir. Bu özellikleri taşımayan divanlar ise okunarak taranmıştır. Çalışmada faydalanılan divanların tam künyesi kaynakçada verilmiştir.

14. yüzyıldan yalnız Kadı Burhaneddin divanı taranmıştır.

15. yüzyılda yaşamış 24 şairin divanı taranmıştır. Taranan divanlar şunlardır: Adlî, Adnî, Âhî, Ahmedî, Alî, Avnî, Cem Sultân, Çâkerî, Dede Ömer Rûşeni, Fakîh, Gülşeni Saruhanî, Hafî, Hakîkî, Hamdullah Hamdî, Harîmî, Karamanlı Aynî, Karamanlı Nizâmî, Kemâl Ümmî, Mesîhî, Mihrî Hatun, Münîrî, Necâtî Bey, Sabâyî, Tırsî.

16. yüzyılda yaşamış 58 şairin divanı taranmıştır. Taranan divanlar şunlardır: Amrî, Âşık Çelebi, Bâkî, Bâlî, Basîrî, Behîştî, Beşiktaşlı Yahyâ, Bursalı Rahmî, Çorlulu Zarfî, Edirmeli Nazmî, Edirmeli Şevkî, Emrî, Fânî, Filibeli Vecdî, Garîkî, Gelibolulu Sun'î, Gelibolulu Sürûrî, Günâhkâr, Hayâlî Bey, Hayretî, Hecrî, Helâkî, Hicrî, Hilâlî, İbn-i Kemâl, İshak Çelebi, Kabûlî, Kara Fazlî, Kefeli Mustafa Müdâmî, Kelâmî, Mânî, Mecdî Mehmed Efendi, Mehmed, Misâlî, Mostarlı Ziyâ'î, Mu'îdî, Nâmî, Nâtukî, Nev'î, Pirkâl, Ravzî, Revânî, Rumelîli Za'îfî, Sebzî, Sehâbî, Sehî Bey, Selîkî, Sevdâyî, Süheyfî, Şem'î, Şuhûdî, Taşlıcalı Yahyâ, Usûlî, Ümîdî, Üsküdarlı Âşkî, Üsküplü Atâ, Vusulî, Yakînî.

17. yüzyılda yaşamış 60 şairin divanı taranmıştır. Taranan divanlar şunlardır: Ayıntablî Hâfîz, Bahtî (Sultan I. Ahmet), Beyânî, Birrî Mehmed, Cevrî, Dânişî, Diyarbakırlı Mâlf, Edirmeli Ahmed Rüşdî, Edirmeli Câhidî Ahmed, Fehîm-i Kadîm, Fenâyî, Ferîdî, Fevzî, Feyzî-i Kefevî, Fütûhî, Gümülcineli Dürrî, Hâfîz Ahmed Paşa, Hâlis Mehmed Efendi, Haşmet, Hikmetî, İstanbullu Nâzım, Kâimî, Kâşif Es'ad Efendi, Kavî, Mahmud Hulvî, Mantukî Ahmet Efendi, Mesîhî-i Tebrizî, Mezâkî, Muhyiddin-i Bursevî, Mu'în, Nâcî Ahmed Dede, Nazîf, Nef'î, Nehcî Dede, Nev'î-zâde Atâî, Ni'metî, Nisârî, Râmî, Rehâyî,

1. Karaman Bahşışı

Ahmet Talat Onay (2009: 276), Fazıl Veled Çelebi'ye ait bir mecmuada şu fıkranın yazılı olduğunu söyler: “Şair Karamanlı Nizâmî, bir gece Karamanoğlu Mehmed Bey'in iştret meclisinde bulunur ve Bey hakkında yazdığı kasideyi okur. Mehmed Bey caize olmak üzere, ‘Falan ve filan köylerin mahsulünü bağışladım, yarın hatırlat, fermanımı vereyim!’ der. Sabah olunca Nizâmî huzura girer, vaadini hatırlatır. Mehmed Bey, ‘Ben, akşam aklım başımda olmayarak, sarhoşlukla bir halt etmişim.’ deyince, şair ‘Şâhim asıl haltı şimdi ettiniz.’ cevabını verir. İşte Karamanoğlu gibi akşam verdiğini sabah alır sözü bu vakıa dolayısıyla şayi olmuştur⁴. Talat Onay (2009: 276), Fuat Köprülü'nün bu sözünde durmama meselesinin kaynağını, Karamanoğulları'nın Osmanlı hükümdarlarına karşı sürekli yeminlerini bozmalarına bağladığını da kaydeder.

Karamanlı Nizâmî'nin (ö. 1469-1473?) yaşadığı söylenen bu olay bazı divan şairleri tarafından bir telmih unsuru olarak kullanılmıştır. Bu kullanımda iki husus belirgindir: Şairler sevgilinin bazı davranışlarını açıklamak için, özellikle de onun sözünde durmadığını vurgulamak için “Karaman bahşışı” tabirine yer vermişlerdir. Necâti Bey (ö. 1509) bunlardan biridir. Sevgili, âşığına içini rahat tut, seni öfke kılıcıyla öldüreceğim demiştir. Ne yazık ki sevgili sözünü tutmamıştır. Şair de onun bu davranışını Karamanlı kelimesiyle ifade ederek hem Nizâmî'nin yaşadığı olaya hem de Karamanoğulları'nın Osmanlı hükümdarlarına karşılık sürekli yeminlerini bozmalarına göndermede bulunmuştur:

Rezmî, Sâbir Pârsâ, Sa'dî (Seyyid Mehmed Çelebi), Sahhâf Rüşdî, Sâkıb Dede, Sehmî, Sıdkî Paşa, Simkeş-zâde Feyzî, Siyâhî Dede, Şehrî, Şerif Nehcî, Şeyhî, Şeyhülislâm Yahyâ, Şinâsî, Şühî Bengîzâde, Tâlib, Ümmî Sinân, Üsküdarlı Sırrî, Vahdetî, Vahyî, Vecdî.

18. yüzyılda yaşamış 76 şairin divanı taranmıştır. Taranan divanlar şunlardır: Abdülbâki Nasır Dede, Abdullah Sıdkî, Âdem Çelebi, Âgâh, Ahmed Şâkir Paşa, Ahmed Müsellem, Ahmed Yârî, Antepli Aynî, Âsaf, Âsım Ârifzâde, Belig Mehmed Emîn, Berberzâde Mehmed Zihni, Birrî Mehmed Dede, Çankırlı İbrahim Hurrem, Ebubekir Celâlî, Ecîrî, Edirneli Fâ'iz, Edirneli Örfî, Eğrikapılı Mehmed Râsim, Enderunlu Hasan Yaver, Enderunlu Mehmed Hamid, Erbilli Yûsuf Garîbî, Erzurumlu Zihni, Erzurumlu Hâzık, Es'ad-ı Bağdadî, Esrâr Dede, Fâik Mahmud, Feyzî Halil Paşazâde, Gurbî, Hafız Mehmet Tahir, Hafîd Paşa, Hâmî Ahmed, Hâsim, Hasmî, Hayrî, Hevâyî, Hoca Neş'et, İbrahim Tırsî, İlhâmî (III. Selim), İsmail Hikmetî, Kâmî, Kâtibzâde Sâkıb, Kesbî, Lebib, Mehmed Fahrî, Mehmed Sıdkî Esif, Mehmed Şerîf, Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî, Muhammed Fahrî, Mustafa Fennî, Muvakkit-zâde Pertev, Nâşid, Nazîr İbrahim, Nebzî, Nedîm, Nûzhet, Osman Servet, Ref'et Mehmed Azîz, Rusçuklu Zarîfî, Sâfî, Sâfî Baba, Said Giray, Sâlik, Sâmi, Selahaddin Uşşâkî, Seyyid Halvetî, Subhizâde Abdî, Sünbül-zâde Vehbî, Şehdî, Şekürî, Şeyh Gâlib, Şeyhülislâm Es'âd, Tab'î, Tokatlı Kânî, Vâli-i Amedî, Vuşlatî.

19. yüzyılda yaşamış 74 şairin divanı taranmıştır. Taranan divanlar şunlardır: Abd-i Karahisarî, Âbid Efendi, Ahmed Bâdî, Ahmed Lütfî, Ali Emîrî, Aşkî Mustafa, Ayıntablî Mahremî, Behrî, Bursalı İffet, Bursalı Murad Emrî, Câzib, Cesârî, Çuhadârzâde Şâkir, Diyarbakırlı Azmî, Ednâyî, Enderunlu Ferîd İbrahim, Enderunlu Halîm, Eşref Paşa, Faik Ömer, Fatîm, Fehîm-i Sâni, Feride Hanım, Feyzî Halil Bey, Giryân, Gulâmî, Hâfîz Mehmed Sebâtî, Hâlet Efendi, Hâmî, Hanyalı Kâmî, Hanyalı Nûrî, Hasan Hilmî, Hasan Rızâ, Hasirîzâde Mehmed Elif, Hatîf, Hüznî, İbrahim Tâ'ib, İsmail Gürünî, Kabûlî Mustafa, Kilisli Abdullah Serbest, Leylâ Hanım, Mahmud Celaleddin Paşa, Malatyalı Sabrî, Mehmed Emîn Sırrî, Mehmed Nebil, Mehmed Sıdkî, Mehmed Şâkir Gâlib, Meşhûrî, Misli İsmail Hakkı, Molla Murâd, Mustafa Refik, Münîb, Nâfî, Nâil Abbas, Nâkâm, Nazîf, Nigârî, Kumân, Hanyalı Mâhir, Nûrî, Ömer Şevkî Mardinî, Râci, Racûlî, Sabrî Mehmed, Sa'dî Karabağî, Selanikli Âkîf, Seyrî, Seyyid Hasan Haydar, Sutûrî, Şeyh Abdullah Ferdî, Tevhîde Hanım, Trabzonlu Avnî, Turâbî, Üsküdarlı Hakkı Bey, Yenişehirli Avnî, Zekî.

⁴ Karamanlı Nizâmî, divanında bu olaya herhangi bir göndermede bulunmamıştır. Şair, divanında “Karaman” kelimesini hiç kullanmamıştır.

Dimişdi öldürem seni ferah ol tîg-ı hışmumla
Dirigâ ahdine turmaz sanasın Karamanludur

G. 69/4 (Tarlan 1997: 188)

Lâmi’î Çelebi (ö. 1532) şu beyitte bir Osmanlı güzelinden bahseder. şair bu güzelin buse vermesinden dolayı incinmesi hâlinde Karaman şahı gibi bunu geri almasını söyler. Lâmi’î Çelebi beyitte doğrudan Karaman şahı diyerek Nizâmî’yle Karaman Bey’i arasında geçen olaya telmihte bulunmuştur:

Bûse verdiğine ey mülket-i Osman güzeli
İncinirsen ger al şâh-ı Karaman gibi

(Onay 2009: 276)

Sevgilinin âşığa yönelik davranışını “Karaman bahşışı” tabiriyle anlatan başka bir şair de Rumelili Za’îfi (ö. 1557)’dir. Za’îfi, sevgilinin dün öpücük vaadinde bulunduğunu bugün ise kabul etmeyip inkâr ettiğini söyler. Sevgilinin busesi âşık için bir lütüftür, bahşıştır. Ancak sevgili bu bahşışı âşığından esirgeyince eylemi de dün verdiği sözü bugün unutup, sözünü tutmayan Karaman Bey’inin içi gibidir:

Bûse ahd eyledi dün durmadı ikrâra bugün
Hûblar bahşışı benzer Karaman bahşışine

G. 287/3 (Akarsu 2011: 275)

II. Murad devri şairlerinden Hümâmî bir mesnevisinde (mesnevideki kasidede) yer alan müteakip beyitlerde Osmanlı ve Karaman’ı birlikte zikreder. Sevgilinin zülfü âşığın canına dolařtıķça (etrafını döndükçe), Moğol Çin gözleri de âşığa Osmanlı devrinde Karaman usulünü göstermiştir. Burada zülfün siyahlık yönüyle Karaman ile eşleştirildiği söylenebilir. şairin kullandığı “devr-i Osmânîde âyîn-i Karaman” ifadesini tarihî bağlamda değerlendirmek mümkündür. Bu ifadeyle Karamanoğulları ve Osmanlı Devleti arasındaki mücadeleye işaret eden şair, Karaman’ı sevgilinin Moğol Çin gözleri ile ilişkilendirerek Karaman’ın hem bir Türk boyu -zira Moğol, Çin bu edebiyatta Türk diyarını anımsatır ve sevgilinin kan dökücü gözlerinin bir vasfı da Türk olmasıdır- hem de gözlerinin savaşçı ve kan dökücü olduğunu anlatmıştır. Ayrıca Karaman bölgesinde bir süre bulunan Moğolların zamanla Türkleşerek burada yaşamaya devam etmesi de şairin böyle bir ilişki kurmasında etkili olmuřtur⁵.

şair ikinci beyitte ise sevgilinin dudağının her an buse bahşedeceğini söylemesine rağmen yapmadığını, bu şekilde sadece yeminini gösterdiğini söylemiştir. şair, geleneğin diğer şairleri tarafından da işlenmiş ve sevgilinin söz verip sözünde durmamasını nitelendirmek için tercih edilmiş olan “Karaman bahşışı” tabirine göndermede bulunmuştur:

Cânuma zülfün tolaşduka Moğal Çin gözlerün
Devr-i Osmânîde âyîn-i Karaman gösterür

Aydur-ımiş bûse bahş idem bana her dem lebün
Gerçi kim itmez hele hoş ahd u peymân gösterür

M. 473-474 (Altun 2005: 35)

⁵ Tarihî belgelerde Anadolu’nun farklı bölgelerinde Türkleşmiş Moğol gruplarının yaşadığı ve Karamanoğulları Beyliği’nin bunlara hükmettiği kayıtlıdır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Turgut Güler, 2015, *şehsiivâr-ı Cihângir Fâtihnâme*, Ötügen Neşriyat, İstanbul.

Osmanlı Devleti ile Karamanoğulları mücadelesi esnasında çekişme sadece siyasette ve savaş alanlarında kalmamış; günlük hayatta da latife konusu olan takılmalar, çekişmeler, sınırlendirmeler ile psikolojik savaş taktikleri de kullanılmıştır (Açıkgöz 2009: 23). Nev'î-zâde Atâ'î (ö. 1635), bir mesnevisinde Karamanoğulları ile Osmanlı Devleti arasındaki siyasi mücadeleyi anlatırken onların yeminine inanmamak gerektiğini söyler. Bu konuda misal olarak da “Karaman bahşişi” tabirini kullanır:

Ahd ü peymânına yok zerre amel
Karaman bahşişi meşhûr mesel
M. 3109 (Yelten t.y.: 176)

Divan şairleri ikinci olarak “Karaman bahşişi” tabirini felek ve içinde bulunulan zaman için tercih etmişlerdir. Şairler bazen kaderlerinden yakınmışlar, felekten ve yaşadıkları devirden şikâyet etmişlerdir. Doğu'daki felek inanışının etkisiyle birçok olayın sebebi olarak feleği görmüşlerdir. Necâtî Bey de aşağıdaki beytinde geleneğin bu inanışından hareket eder. Şair, zamanın verdikleri karşısında dikkatli olmak gerektiğini, zamanın verdiği her şeyin Karaman bahşişi gibi olduğunu ve bir gün zaman tarafından alınacağını ifade ederken tam olarak Karamanlı Nizâmî'nin yaşadığı olaya telmihte bulunur:

Hep Karaman bahşişidür rûzgârın virdüğü
Hâzır ol kim virdüğün senden girü devrân alur
G. 55/6 (Tarlan 1997: 176)

Necâtî Bey, aynı manayı başka bir beytinde de yinelemiştir. Kişi, bu zamanın ihsanlarının kendisine kalacağını sanmamalıdır. Bunların hepsi Karaman bahşişi gibidir:

Sana kalur sanma sakın kim bu devrân bahşişi
Hep Karaman bahşişidür hep Karaman bahşişi
G. 605/1 (Tarlan 1997: 525)

Behiştî (ö. 1571-72) de Necâtî Bey gibi feleğin eylemlerini açıklamak için söz konusu tabiri bilindik şekliyle kullanmıştır. Feleğin sözünde durmayıp karşı koyması ezelden beri bilinen işidir. Onun bütün hareketleri Karaman bahşişi gibidir. Şair, burada ilk mısradaki söylediği sözünde durmamak ve aldatmak eylemini ikinci mısradaki Karaman bahşişi olayına telmihte bulunarak ifade eder:

Feleğün ahde hilâf itmek ezelden işidür
Cümle cünbişleri anun Karaman bahşişidür
G. 155/1 (Aydemir 2000: 311)

2. Sevgilinin Güzellik Unsurları ve Sevgilinin Yurdu

Divan edebiyatında sevgilinin çeşitli güzellik unsurları vardır. Bunlar genel olarak sevgilinin saçı, alnı, kaş, gözü, gamzesi, kirpiği, yüzü, yanağı, beni, hattı, ağzı, dişi, boyu, sinesi, beli, bedeni gibi dış vücut aksamına ve daha çok da baş-yüz bölgesine ait unsurlardır. Bu başlıkta divan şairlerinin sevgilinin çeşitli güzellik unsurlarıyla “Karaman” arasında kurdukları bağlantılar incelenecektir.

2.1. Sevgilinin Zülfü

Divan şiirinde sevgilinin saçı ile ilgili teşbihler genel olarak saçın şekli, uzunluğu, kokusu ve rengi etrafındadır. Şairlerin sevgilinin zülfünü Karaman ile

ilişkilendirerek anlatmaları da bu teşbih ilişkisinden dolayıdır. Bunda kelimenin “kara” renk yönü ile gelenekte sevgilinin zülfünün siyah oluşu arasında kurulan bağlantı etkili olmuştur.

Ziyâ’î (ö. 1584), şiirlerinde Karaman’a üç defa yer vermiştir. Üçünde de kelimeyi saç ile ilişkilendirerek kullanmıştır. Üç kullanımda da ilgili güzellik unsurlarını teşbih-i tafdil yaparak zikretmiştir. Şair aşağıdaki beytinde sevgilinin güzellik unsurlarından dudağına ve zülfüne yer vermiştir. Onun lal gibi olan dudağının eşi, lal adlı değerli ve kırmızı taşıyla meşhur Bedeşşan’da dahi yoktur. Onun zülfünün ucunun benzeri de Karaman’da bulunmaz. Burada şair “Karaman” ile hem coğrafi bir bölgeyi hem de sevgilinin zülfünün siyahlığını kastetmiştir:

Mânend-i leb-i la’li Bedeşşânda bulunmaz

Hemtâ-yı ser-i zülfi Karamanda bulunmaz

G. 176/1 (Gürgendereli 2002: 201)

Ziyâ’î, başka bir beytinde de Rumeli ve Karaman’ı farklı çağrışımlarıyla birlikte sevgilinin güzellik unsurlarıyla ilişkilendirmiştir. Rumeli, beyazların ülkesidir. Kelimenin beyaz anlamıyla Karaman arasında iham-ı tezat oluşturan şair, her iki kelimeyi farklı anlamlarını kastedecek şekilde kullanmıştır. Karaman hem bir coğrafi bölgedir hem de renk yönüyle sevgilinin zülfüyle ilgilidir. Sevgilinin güzelliğinin vasfı gibi bir hediye Rumeli’nde bulunmaz. Zülfünün vasfı ise Karaman ehline bir hediyedir:

Rûmilinde vasf-ı hüsnün gibi olmaz ber-güzâr

Vasf-ı zülfün tuhfedür şâhum Karaman ehline

G. 402/2 (Gürgendereli 2002: 299)

Şairin yukarıdaki beytinde görülen söz oyunu aşağıdaki beytinde de vardır. Sevgili, Rum ülkesinde lale yanaklı bir güzeldir. Onun benleri Hind’e, zülfü ise Karaman’a mensup değildir. Onlardan daha üstündür. Şairin renk tezadı bu beyitte de vardır. Kırmızı, beyaz ve siyah renkli güzellik unsurları Rûm, Karaman ve Hind kelimelerinin farklı çağrışımlarından faydalanılarak verilmiştir. Burada da zülfün karşılığı olarak Karaman tercih edilmiştir:

Bir nigâr-ı lâle-ruhdur mülket-i Rûm içre bu

Benleri Hindî degül zülfi Karamanî degül

G. 257/4 (Gürgendereli 2002: 237)

Muhyî (ö. 1548) de Ziyâ’î gibi Karaman’a şiirlerinde üç defa yer vermiş ve üçünde de sevgilinin saçları ile Karaman arasında renge dayalı bir münasebet kurmuştur. 16. yüzyılda şairlerin bir kısmı Anadolu coğrafyasındaki bazı şehirler ile sevgilinin güzellik unsurları arasında çeşitli münasebetler kurarak şiirlerinde türlü söz oyunlarına yer vermişler, çoğu defa tevriye ve iham gibi sanatlarla Anadolu coğrafyasını işlemişlerdir. Bunlardan biri olan Muhyî sevgilinin yüzünü Rum, beyaz alını Aydın, kara zülfünü de Karaman ile ilişkilendirmiştir:

Cihânda rûyudur Rûmum kara zülfi Karamanum

Ak alını Aydınum başında sırma saçı duhânım

G. 433/1 (Arslan 2006: 571)

Muhyî’nin gönül seyyahı, sevgilinin yüzünden/sebebiyle zülfüne gitmiştir. Şair bu hâlini Rum’u seyrederken Karaman’dan yana gezinmesi olarak nitelendirir. Burada şair sevgilinin yüzünü Rum, zülfünü Karaman ile leff ü neşr yaparak

eşleştirir. Sevgilinin yüzünün beyazlığı Rum, saçının siyahlığı Karaman ile vurgulanmıştır:

Gitdi ol dil-ber yüzinden zülfine seyyâh-ı dil
Rûmı seyrân eyledi gitdi Karamandan yana

G. 46/4 (Arslan 2006: 308)

Muhyî'nin Karaman'a yer verdiği son beyti yukarıdaki beyit ile hayal olarak aynıdır. Âşığın gönlü sevgilinin yüzüne yerleşmiştir, o artık saçına gitmez. Zira Rum ilini öğrenmiştir, Karaman'dan hazzetmez. Burada beyti birkaç yönden düşünmek mümkündür. Gönül neden Karaman'a veyahut sevgilinin saçına gitmez? Gelenekte sevgilinin saçının olumsuz sıfatlarla nitelenmesi ve âşığın gönlüne/canına yönelik olumsuz eylemleri şairin gönlünün yüzde olup saçı tercih etmemesinde etkili olmuştur. Tasavvufi bir bakışla ise şairin -vahdet-kesret münasebeti içinde- yüzde vahdete erdiği, gayri kesret olan saçı tercih etmeyeceği söylenebilir. Tarihî bağlamda yaklaşıldığında ise Muhyî Rum ili tabiriyle karşılanan Osmanlı tebaasındandır ve Osmanlı Devleti'ne bağlıdır. O, devletin siyasi alandaki en büyük rakiplerinden olan Karaman'ı tercih etmez:

Yırleşdi yüzinde cân gitmez saçına bir an
Rûm ilini öğrendi itmez Karamandan haz

G. 331/6 (Arslan 2006: 501)

Gelibolulu Âlî (ö. 1600), sevgilinin zülfünü merkeze aldığı bir beyitte zülfün iki yönüne vurgu yapar. Sevgilinin zülfü çok başlıdır. Âşık gece gündüz Karaman illerini gezmiştir ancak zülfü gibi çok başlı, bir sevda-zede görmemiştir. Şair “çok başlı” deyiimi ile sevgilinin saçının örgülü yapısını ele alırken aynı zamanda sevgilinin zülfünün “hilekâr, dolandırıcı, yalancı, fitnekâr” yönünü de kastetmiştir (Çavuşoğlu 2001: 123). Sevgilinin saçının başka bir vasfı da siyah olmasıdır. Şair bunu da Karaman ile anlatmıştır. Beyitte ayrıca sevdâ kelimesinin siyah anlamı da zülûf ve Karaman ile ilgilidir. Şair “şeb, zülûf, Karaman, sevdâ” arasında renge dayalı bir münasebet kurmuştur:

Görmedi zülfün gibi çok başlu bir sevdâ-zede
Rûz u şeb geşt eyleyen âşık Karaman illerin

G. 1057/2 (Aksoyak 2006: 214)

Gelibolulu Âlî, Şam ve Karaman diyarlarından ayrı kalmıştır. Şair bu durumdan dolayı ağlamaktadır. Şairin kanlı gözyaşları Kızılırmak gibidir. Şair, Kızılırmak ile hem çok hem de kanlı ağladığını anlatmaktadır. Karaman ve Şam ise beyitte dekoratif görünümüldür. Şair her iki kelimenin “siyah” anlamıyla beyitte zikretmeye de sevgilinin zülfünü kastetmiştir. Şair, sevgiliden ayrı düşünce kanlı gözyaşları dökmüştür:

Âlî firâk-ı Şâm u Karaman diyârıdır
Hûn-ı sirişk anun Kızılıрмаğıdır bize

G. 1238/5 (Aksoyak 2006: 248)

Mu'îdî de (ö. 1560-1568?) Âlî gibi Karaman ve Şam ile sevgilinin zülfü arasında renge dayalı bir münasebet kurmuştur. Şairin gönlü sevgilinin güzel yüzünün Rum'unu gördüğünden beri Mısır'ı arzulamaz. Aynı şekilde zülfünün Şam'ı da varken Karaman illerini hatırlamaz. Şair, Rum ile sevgilinin beyaz yüzünü; Şam ile de siyah zülfünü kastetmiştir. Şair, Mısır ile de “il” kelimesi arasında kelimenin ülke, memleket anlamını kastederek iham-ı tenasüp yapmıştır. Mu'îdî 16.

yüzyılın bazı şairleri gibi sevgilinin güzellik unsurlarını yer adları ile karşılaştırmış, bu güzellik unsurlarını zikrettiği coğrafyalardan üstün tutmuştur:

Dil görüp Rûm-ı cemâlün eylemez Mısra heves
Şâm-ı zülfün var iken anmaz Karaman illerin
G. 358/6 (Tanrıbuyurdu 2012: 326)

Vusûlî (ö. 1592), tarihî göndermeler de ihtiva eden şu beytinde sevgilinin zülfünü bir tuğraya benzetir. Sevgilinin saçının tuğrası Anadolu'ya buyruğunu geçirmiş, kâkülü de Karaman ülkesine sancak çekmiştir. Rûm, Anadolu-Osmanlı coğrafyası için kullanılan genel bir isimdir, beyaz anlamıyla da sevgilinin yüzü için bir teşbih unsurudur. Bu doğrultuda düşünüldüğünde realitede sevgilinin beyaz yüzü üzerine dökülen siyah zülfünün şair tarafından Rum diyarına hükmünü geçiren bir tuğra şeklinde algılandığı söylenilebilir⁶:

Tuğra-yı zülf Rûma revân etdi hükmini
Sancak çekdi mülk-i Karamana kâkülün
G. 110/3 (Taş 2008: 149)

Vusûlî gibi Mesîhî de (ö. 1512) tarihî göndermelerle kurduğu beytinde sevgilinin yanağı mülkünü, kara zülfüne mağlup ettiğini söyler. Esasında ise Rum, Karaman üstüne galiptir. Şair, Rum ile hem Anadolu'yu/Osmanlı'yı; hem de sevgilinin beyaz yanağını kastetmiştir. Karaman ise sevgilinin siyah zülfünün karşılığıdır:

Sen ruhun mülkin kara zülfüne mağlûb⁷ eyledün
Gâlib idi gerçi Rûm evvel Karaman üstüne
G. 226/2 (Mengi 1995: 261)

Âhî (ö. 1517), sevgilinin zülfünün dağımlığını merkeze alarak kurduğu beytinde Karaman'ın zülfü gibi heba olduğunu söyler. Bu durumda şair de Rumeli'ni kuşatmıştır. Tarihî göndermelerle anlam dünyasını zenginleştiren şair diğer örneklerde olduğu gibi Rum-beyaz ve Karaman-siyah çağrışımları etrafında saç-yüz münasebetine değinmiştir. Sevgilinin yanaklarına dökülen zülüfleri, alnına dökülen perçemleri onun beyaz yüzünü/alnını kapatmaktadır. Şairin gerçekte söylemek istediği ise sevgilinin saçlarına vasil olamayınca karşılığı olarak yüzüne ulaşmaktır:

Zülf-i dil-ber gibi vardı Karaman mülki yele
Varalum Rûmeli'ni biz de hisâr eyleyelüm
G. 73/4 (Kaçalın t.y.: 35)

⁶ Bu beyitte şairin kelimeleri ne kadar dikkatli seçtiğini ve ifade edeceği anlamı çağrışımlar yoluyla genişletirken kelimeler arası ilişkiyi ne denli özenli kurduğunu görmek mümkündür. Sevgilinin zülfü tuğra olarak bir hükümdar gibidir ve herkes tuğraya boyun eğer. Tuğra karşı konulamaz ve yerine getirilmesi lazım padişah emirlerini anlatan padişahın imzasıdır. Sancak çekmek bir denizcilik terimidir. Gemilerin arka tarafına güverteden sancak çekilir. Bu durumda sevgilinin alnına dökülen perçemleri de görüntüsü itibarıyla çekilmiş sancağa benzemektedir. Sancak ayrıca tuğra ile ilgili bir kelimedir. Tuğrada padişahın kendisinin ve babasının isminin yazıldığı kısma taht, kürsü veya sere denilirken buradan sola doğru uzatılarak aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve iç içe iki kavisten meydana gelen kısmına ise beyze veya sancak adı verilir. Tuğrada yukarıya uzanmış olan mızrak şeklindeki çekmeye (üç elife) tuğ denilirken bunların üzerine flama gibi çekilen kıvrıklara zülûf veya zülfe denilmektedir. Şair beyitte tuğra, zülf ve sancak kelimeleriyle tenasüp yapmıştır.

⁷ Mine Mengi tarafından hazırlanan divan metninde “mensûb” kelimesi tercih edilmiştir. Şiir mecmualarında ve nüsha farkında “mağlûb” kelimesi de yer almaktadır. Gerek anlam gerekse ikinci beyitte kelimenin “gâlib” ile oluşturduğu iştikaktan dolayı nüsha farkındaki ayrıntı tercih edilmiştir.

Feyzî-i Kefevî (ö. 1614?), Karaman'ın askerinden bahsederken Vusûlî ve Mesîhî gibi tarihî, askerî unsurlara yer verir. Sevgilinin zülfünün hayalini şairin karanlık gönlünde görenler, bir grup yeniçerinin Karaman'a gözcü olduğunu söyler. Burada târ (karanlık) kelimesi ile Karaman arasında iham-ı tenasüp yapan şair, sevgilinin saçıyla askerleri ilişkilendirirken Karaman'ı aynı zamanda kendi karanlık gönlüne benzetir:

Dir gören zülfi hayâlini dil-i târumda
Bir bölükbaşı Karaman'a nighbân oldu
G. 376/4 (Eflatun 2003: 554)

15. yüzyıl şairlerinden Feyzî, sevgilinin lal gibi olan dudağı hasretiyle Azerbaycan diyarını gezerken şairin gönlü zülfünü hatırlayıp Karaman'dan yana dönmüştür. Şair, Karaman ile sevgilinin siyah zülfü arasında bağlantı kurmuştur:

Cân gezerken hasret-i la'liyle Âzerbâyçân
Yâd idüp zülfini dil döndi Karamandan yana
G. 191/2 (Köksal 2012: 197)

16. yüzyıl şairlerinden Şemsî aşağıdaki beyitte sevgilinin iki güzellik unsurunu renk yönüyle ele almıştır. Şair sevdiğinin beninin Habeş mülküne ve zülfünün de Karaman'a degeceğini söylerken insanları insafli olmaya çağırır. Burada şair sevgilinin siyah beni ile Habeş ve siyah zülfü ile Karaman arasında renge dayalı bir münasebet kurmuştur. Sevgilinin hem beni hem de zülfü bu iki diyardan üstündür:

Gel e insâf edelüm sevdiğümün değmez mi
Hâli mülk-i Habeşe zülfi Karaman iline
G. 258/2 (Açıkgöz 2012: 102)

16. yüzyılın başka bir şairi Belîğî de Şemsî gibi sevgilinin beni ile Habeş, zülfü ile de Karaman arasında ilişki kurmuştur. Belîğî bunlara ek Aydın, Tire ve Hindû'ya da yer vermiştir. Şair, Aydın ile sevgilinin parlak ve güneş gibi olan yüzünü; Tire ile de sevgilinin hattını ilişkilendirmiştir. Bu ilişki de "tîre" kelimesinin kara anlamı belirleyicidir:

Hâl-i Hindûna Habeş gün yüzüne Aydın ili
Hatuna Tire vü zülfüne Karaman dirlir
G. 244/4 (Gürbüz 2011: 288)

Ümidî (ö. 1571), aşağıdaki beytinde divan şiirinde en fazla zikredilen yer isimlerine yer verirken Karaman'ı da tercih etmiştir. Yer isimleriyle şair, sevgilinin zülfünün bazı özelliklerini yansıtmıştır. Çin "kıvrım, büküm" gibi anlamlarıyla sevgilinin zülfünün şeklini; Hıta, hem Çin içinde yer alan bir bölge olarak hem de "hatâ" şeklinde okunabilmesinin sağladığı eğrilik anlamıyla zülfün şeklini, misk ahusu bulunması yönüyle sevgilinin güzel kokan saçlarını; Karaman da sevgilinin siyah saçlarının rengini iham ve tevriye içinde anlatır. Şaire göre siyah saçın bir kılı dahi Çin, Hıta ve Karaman diyarından değerlidir:

Efendi bir kılına değmez ol siyah zülfü
Diyâr-ı mülket-i Çîn ü Hıtâ vü Karamanı
G. 204/4 (Selvi 2008: 182)

Hayâlî Bey (ö. 1557), aşağıdaki beytinde Anadolu coğrafyasından üç şehre birlikte yer vermiştir. Şehir isimlerini sevgilinin farklı güzellik unsurları ile benzetme içinde kullanan şair, sevgilinin alnını beyazlığı münasebetiyle Akşehir'e;

yüzünü beyazlığı, parlaklığı ve aydınlığı münasebetiyle Aydın'a; misk kokulu saçlarını ise siyahlığı münasebetiyle Karaman'a benzetmiştir. Şair ayrıca Aydın-Akşehir ile Karaman arasında iham-ı tezat yapmıştır. Hayâlî Bey de Ümidî gibi sevgilinin güzellik unsurlarını hiçbir şey ile değişmeyeceğini ifade ederken söz konusu unsurların zikrettiği şehirlerden daha değerli olduğunu vurgulamıştır:

Akşehre alnını yüzün Aydın iline
Miskîn saçını mülk-i Karamana vermezem

G. 343/3 (Tarlan 1992: 208)

Hayâlî Bey gibi şiiirlerinde Anadolu coğrafyasından birçok şehre yer veren Kütahyalı Rahimî (1563'te hayatta) benzer bir teşbih ve tezat sistemi kurmuştur. Ay gibi olan sevgilinin güneş gibi parlak ve aydınlık yüzü, âşığa Akşehir gibidir. Güneş gibi yüzü olmaz ise âşık için bu, Tire gibidir. Şair, "tire" kelimesini tevriyeli kullanarak hem karanlık anlamını hem de yer ismini kastetmiştir. Güneş olmadığı zaman gecedir, karanlıktır ve gökte ay vardır. Akşehir ancak sevgilinin güneş gibi olan yüzünün sağladığı aydınlık ile beyazdır. Gece ise güneş olmayacağı için Akşehir şaire tire/karanlık olarak gelecektir. İkinci mısradaki şair, sevgilinin kâkülü olmadan Aydın'ın Karaman olmayacağını söyler. Burada zikredilmese de renk yönünden sevgilinin beyaz alını Aydın'a onun üzerine dökülen perçemleri ise Karaman'a benzetilmiştir:

Gün yüzünsüz gözüme Akşehr ey meh Tiredür
Kâkülünsüz sanma Aydındur Karaman illerin

G. 243/3 (Mermer 2004: 282)

Kütahyalı Rahimî başka bir şiirinde de Anadolu coğrafyasının Karaman, Akşehir ve Aydın gibi farklı şehirlerine birlikte yer vermiştir. Kelimeler arası kurduğu iham-ı tenasüp ve iham-ı tezatlar ile çağrışım zenginliği sağlayan şair, siyah ve beyaz renkli unsurlar üzerine beytini bina etmiştir. Sevgilinin ay gibi parlak yüzünü gören dünya, aydın olup Akşehir'e dönmüştür. Sevgilinin siyah zülfünü görünce de Karaman haraç vermiştir. Burada da zülfün renk itibarıyla Karaman ile ilişkilendirildiği görülmektedir:

Akşehre döndü Aydın olup ay yüzünle dehr
Gördi saçını virdi Karaman hemân harâc

G. 24/2 (Mermer 2004: 137)

16. yüzyıl şairlerinden İştîfî de sevgilinin farklı güzellik unsurlarıyla farklı coğrafyalar arasında renge dayalı bir münasebet kurmuştur. Sevgilinin yüzü Rûmilî, siyah hattı Kara Boğdan, alını Akşehir, karalar giymiş zülfü ise Karaman'dır. Şair, sevgilinin beyaz, parlak yüzünü, siyah ayva tüyelerini, beyaz alnını ve siyah saçını farklı coğrafyalar ile teşbihe dayalı bir ilişki içinde kullanmıştır:

Yüzün Rûmilidir hatt-ı siyâhun Kara Boğdandır
Cebînün Akşehir zülf-i siyeh-pûşun Karamandır

(Kılıç 2010: 1085)

Hayâlî Bey, Sultan Süleyman övgüsünde yazdığı bir kasidesinde Karaman ile zülf arasında renge dayalı bir ilişki kurmuştur. Şair, Acem diyarında sultanın yüzünün coşkunluğuyla şeyda olanların sayısız olduğunu söyler. Sultanın kara zülfü de Karaman diyarını esir etmiştir. Şair cezbe, didâr gibi kelimelerle tasavvufî bir söyleyişte bulunmuş olsa da ikinci mısradaki geleneğin müşterek çağrışımlarından yararlanmışır. Şûride kelimesi "dağınık, karışık" anlamıyla saçın bir yönünü

anlatmaktadır. Saç siyahtır. Şair de bu siyahlık yönüyle saç Karaman ile ilişkilendirmiştir:

Acemde cezbe-i didârının şûrîdesi bî-had
Esîr etmiş kara zülfü de iklim-i Karamanı

K. 21/4 (Tarlan 1992: 58)

19. yüzyıl şairlerinden Ahmed Bâdî (ö. 1908) de divan şiirinin hazır teşbihinden faydalanıp sevgilinin zülfü ile Karaman arasında ilişki kurmuştur. Şair, Konya yolunda sevgilinin zülfünün Karaman'a yakın kendisine külâh olduğunu ve kılavuzluk yaptığını söyler. Coğrafi olarak birbirine yakın olan Konya ve Karaman illerine yer veren şair, Karaman kelimesi ile hem coğrafyayı hem de sevgilinin zülfünün siyahlığını vurgulamıştır. Beyitte külâh, Konya ve tarîk kelimeleri aynı zamanda Mevlevilikle ilgili unsurlardır:

Ne külâh itdi gice Konya tarîkinde bana
Zülfün olmuşdu kılâguz Karamana yakın

G. 120/3 (Okmak 2008: 194)

2.2. Sevgilinin Hattı

Hat bazen tek başına bazen de saç, ben ve yanak ile birlikte zikredilen bir güzellik unsurudur. Divan şairleri tarafından rengi, kokusu, miktarı yönünden farklı hayaller içinde kullanılmıştır. Hattın Karaman ile ilişkilendirilmesi rengi münasebetiyledir. Sevgilinin ayva tüyleri siyahtır. Bu yönüyle şairler tarafından “Karaman” ile çeşitli söz oyunları içinde kullanılmıştır. Özellikle söz konusu örneklerde sevgilinin beyaz, aydınlık ve parlak yüzünde/yanağında belirmeye başlayan ve yavaş yavaş çıkan siyah ayva tüyelerinin yüzü/yanağı kaplaması ile şairlerin bir güneş tutulması olayını akla getirdikleri söylenilebilir.

Gelibolulu Sun'î (ö. 1533), Osmanlı ülkesini sevgilinin yanağına benzetirken hattını Karaman olarak nitelendirir. Osmanlı ülkesi, divan şairleri tarafından çoğunlukla “diyâr-ı Rûm” olarak anılır. Bundan dolayı sevgilinin yüzü ve yanağı aydınlık, beyazlık münasebetiyle Rum ile ilişkilendirilir. Şair geleneğin hazır teşbih dünyasından aldığı bu hayali kullanmıştır. Sevgilinin hattı ise siyahlığı yönünden Karaman'a benzetilmiştir. Sevgilinin yanağında ayva tüyelerinin çıkması şairler tarafından çok arzulan bir durum değildir. Nitekim Sun'î de ikinci mısırda bu durumu kendi kanlı gözyaşlarının Rum'u Bedehşan ettiğini söyleyerek göstermiştir:

Mülk-i Osmânı hattun geldi Karaman itdi
Yaşımın la'îleri Rûmı Bedehşân itdi

G. 182/1 (Yakar 2009: 517)

Sun'î gibi aynı münasebeti kuran Enverî (ö. 1547) sevgilinin yanağını Rum diyarına teşbih ederken, ayva tüyelerini Karaman erenlerine benzetir. Burada şairin sevgilinin ayva tüyleri için “celali gibi” ifadesini kullanması yüze yayılan ayva tüyelerini Anadolu'da görülen Celali isyanları ile eşleştirdiğini göstermektedir. Zira ayva tüyleri rengi yönüyle fitnedir ve isyanlar da fitnenin ürünüdür:

Hattı belürdi sanmasun ol şeh celâli-vâr
Geldi diyâr-ı Rûma Karaman erenleri

G. 280/3 (Kurnaz-Tatçı 2001: 192)

18. yüzyıl şairlerinden Âsaf sevgilinin yeni beliren ayva tüyelerinin yanağını seyretmeye engel teşkil ettiğini örneklendirirken gam gecesinde yola çıkıldığında

Karaman'a varılamayacağını söyler. Şeb ile Karaman arasında iham-ı tenasüp yapan şair, sevgilinin ayva tüylerini de siyah oluşu itibarıyla Karaman'la ilişkilendirmiştir:

Hatt-ı nev-hîz oldu mâni' rûy-ı cânân seyrine

Çıksa varılmaz şeb-i gamda Karaman seyrine

G. 950/1 (Kaya 2009: 836)

Aşağıdaki beyitte Feyzî (ö. 1614?), ayva tüylerini çokluğu ve rengi münasebetiyle ele almıştır. Şair, ayva tüylerini Karaman ordusuna benzetmiş, “deryâ yüzünü tutdı” diyerek çokluğu ve şekli yönüyle de dalgalarla münasebet kurmuştur. Şair, sevgilinin yanağında görülenlerin hat değil deniz yüzünü tutan Karaman ordusu olduğunu söyler. Bu beyitte de tarihî göndermeler vardır. Zira Osmanlı'nın ordu sınıfında özellikle leventlerin bir kısmının Karamanlı olduğu bilinmektedir:

Hatt değül ârız-ı dil-berde olan Feyzî

Tutdı deryâ yüzünü ceş-i Karaman saf saf

G. 216/5 (Eflatun 2003: 458)

2.3. Sevgilinin Beni

Sevgilinin güzelliğin unsurlarından biri de benleridir. Sevgilinin yüzündeki ben(ler)i, çoğunlukla saç, yanak, hat ve dudak gibi sevgilinin diğer güzellik unsurları ile birlikte ele alınır. Şairler, sevgilinin ben(ler)ini hem yuvarlak şekli hem de siyah oluşu bakımından çeşitli teşbih ve mecaz ilişkileri içinde kullanmışlardır. Aşağıdaki beyitte Sinânî (16. yüzyıl) sevgilinin siyah benini renk olarak Karaman ile ilişkilendirmiştir. Sevgilinin yüzünde ayva tüyleri çıktığı zaman benleri âşğın gönlünü ve canını ele geçirse buna şaşmamak gerekir. Sevgilinin benleri Karaman ili gibidir ve buranın levendini/askerini kimse yenemez:

Devr-i hattunda n'ola benlerün alsa dil ü cân

Bu Karaman ilidür kimse levendin yenemez

G. 338/3 (Güler 2006: 223)

2.4. Sevgilinin Gözü

Divan şiirinde çizilen sevgili imajının belirgin özelliklerinden biri merhametsiz olması ve bir savaşçıyı andırmasıdır. Bundan dolayı onun güzellik unsurları çoğunlukla savaş aletleri ile tasvir edilmiştir. 18. yüzyılda Erbil şairlerinden Yusuf Garîbî de böyle bir sevgiliyi anlatmıştır. Sevgilinin kirpikleri, ok; gamzesi, acımasız bir cellattır. Onun kaşları, kılıcıdır; yan bakışı ise amansız bir cellada benzer. Burada leff ü neşr içinde şair Karaman ile acımasız celladı eşleştirirken sevgilinin gözlerinin de siyah olduğunu vurgulamıştır:

Müjgânî tîr ü gamzesi cellâd-ı bî-amân

Ebrûları kılıcı gözi Karamanlıdır

G. 66/4 (Tosun 2007: 93)

2.5. Sevgilinin Yurdu

Divan edebiyatının kuruluş devrinden itibaren sevgili üzerine yapılacak bir incelemede onun cinsiyeti, kimliği, ismi, memleketi gibi belli noktalarda belirsizlikler taşıdığı görülecektir. Ancak az da olsa bazı şairler yaşadıkları bölgenin bilhassa da İstanbul'un güzellerinden bahsederken sevgilinin memleketine yahut belli bölgelerdeki güzellerin özelliklerine değinmişlerdir. Karaman, şiirde güzelleri

ile de söz konusu edilmiştir. Bunlardan birine Râmî'nin (ö. 1640), Şam'da mukim iken Rum diyarındaki şairlere hitaben yazdığı manzum mektubunda rastlıyoruz. Râmî, Karaman'ın güzellerinin bir bakışta güzel edalarıyla can aldıklarını ve onların bu konuda hayret verecek ölçüde gerçekten âşık olduklarını söyler. Burada “şive” kelimesinin konuşma tarzı anlamı da düşünüldüğünde Karaman'ın güzellerinin hem bakışları hem de güzel konuşmaları ile âşıkların canını aldıkları söylenebilir:

Alurlar bir nazarda şive-i hüsn ile cân nakdin

Aceb şürüdedür hakkâ ki hûbânı Karamanun

Man. M. 40 (Hamami 2001: 222)

Şeyhülislam Es'ad (ö. 1753) da bir beytinde Râmî gibi Karaman güzelinden bahsetmiştir. Es'ad, siyah renkli unsurlar arasında (sevdâ, siyâh) kurduğu ihâm-ı tenasüpte Karaman'a da yer vermiştir. Şairi sevdalı eyleyen bir Karamanlıdır. Bu Karamanlı kara yağız/esmerdir ancak alımlıdır:

Sevdâ-ger eyleyen beni bir Karamanlıdır

Gerçi siyâh-çerdedir ammâ ki ânlıdır

G. 71/1 (Doğan 1997: 210)

On sekizinci yüzyılda Şeyhülislam Es'ad gibi başka bir Es'ad da baştan başa siyah olan bir güzelden bahsetmiştir. Bağdatlı Es'ad, gözleri sürmeli, siyah kaşlı Karamanlı bir güzelin, âşıklarını siyah zülfü gibi kara günlü eylediğini söylerken “tîre-rûz: kara gün” ifadesiyle âşıkların üzüntü ve sıkıntı içinde bulunduğunu anlatır. Beyitte saçları, gözü ve kaşları siyah bir sevgili çizilmiştir. Bu sevgilinin yurdu Karaman'dır. Şair, Karaman ile “tîre, siyah, zülf” arasında renge dayalı bir münasebet kurmuştur:

Tîre-rûz eyledi ‘uşşâkını hep zülfü gibi

Sürmeli gözli siyeh kaşlı Karamanlı güzel

G. 164/6 (Kadıoğlu 2008: 200)

19. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşayan Sâfi Baba, Karamanlı güzellerin bir özelliğine yer verir. Karaman'ın lale yüzlü güzelleri sevmeyi ve vefayı bilir. Türkistan'ın güzelleri ile meşhur şehri olan Nevşâd'ın put gibi olan Karluk güzelleri ise ateş çeker. Klasik şiirimizde şehir adı gibi kullanılan Halluh, bir Türk boyu olan Karlukların Farsça söyleniş şeklidir. Türkistan'ın Çiğil, Yağmâ ve Nevşâd şehirleriyle birlikte ele alınır (Yeniterzi 2010: 314). Sâfi Baba, beyitte Karamanlı güzeller ile Nevşâd'ın güzellerini mukayese etmiştir. Şairin, Karamanlı güzellerin lale yüzlü olduğunu söylemesinde lale-kırmızı, lalenin ortasındaki siyahlık-Karaman arasındaki renk münasebeti etkili olmuştur:

Bilir mihr ü vefâyı lâle-rûyân-ı Karamanî

Çeker Halluh-bütân-ı mülk-i Nevşâd-ı cihân âteş

K. 11/189 (Gaye 2014: 199; Aykanat 2015: 308)

3. Tarihî Bağlam

Anadolu'da siyasi birliği sağlamak isteyen Osmanlı Devleti, Anadolu'nun fethi sırasında en fazla Karamanoğulları Beyliği ile mücadele etmiştir. Siyasi alanda sık sık ters düşen bu iki beylik arasında uzun yıllar süren mücadeleler olmuştur. Fatih Sultan Mehmet de bu mücadeleleri yapan Osmanlı sultanlarından biridir. Fatih Sultan Mehmet, düşmanlarıyla ittifak edip Osmanlı aleyhinde ilişkiler geliştiren Karamanoğlu Kasım Bey'in ülkesini fethetmiş, 1472 yılında beyliği ortadan

kaldırmıştır. Fatih, bildiği gibi Avnî mahlasıyla şiirler de yazan bir padişaktır. O, bir matlamda kendileriyle saltanat davasının sözünü eden Karamanoğulları Beyliği'ni açıkça tehdit eder ve bir fırsatta onları yok edeceğini, kara toprağa karıştıracağını söyler. Fatih, Karaman kelimesini cinas içinde kullanmıştır⁸:

Bizümle saltanat lâfin idermiş ol Karamanî
Hudâ fırsat virürse ger kara yire karam anı

Mt. 79 (Doğan 2006: 250)

Abd-i Karahisarî (ö. 1885), Osmanlı Devleti'ni kuruluşundan itibaren işlediği bir kasidesinde Karamanoğulları ile Osmanlı Devleti arasındaki mücadeleye de değinmiştir. Osmanlılar Rumeli'nde cihat ile meşgul iken bazı beylikler, kavimler isyan ve azgınlığa cüret etmiştir. Şair bir sonraki beyitte bunların kim olduğunu açıklar. İsfendiyaroğulları, Germiyanoğlu ile bunların benzeri, eşkıyalıkta Karamanoğulları ile beraberdiler. Şair “âl” kelimesini tevriyeli kullanarak kelimenin hile anlamıyla Karamanoğulları'nın çeşitli aldatma olaylarına telmihte bulunmuştur:

O anlarda cihâd-ı dîn ile meşgûl iken bunlar
Mülûk-ı tâ'ife cür'et ederdi bağı u 'isyâna

Hele İsfendiyâr u Germiyânlar ile emsâli
Şekâvetde berâber idiler âl-i Karamana

K. 10/11-12 (Sağlam 2011: 129)

Karaman, Cem Sultan ile II. Bayezid arasında yaşanan taht kavgası münasebetiyle de anılmıştır. Cem şairlerinden biri olarak anılan Karamanlı Aynî bir beytinde doğrudan bu tarihî olaya göndermede bulunmuştur. Cem Sultan, şehzadeliği sırasında Karaman valiliği yapmıştır. Fatih Sultan Mehmet hayatını kaybedince tahta kendisinden daha önce çıkan II. Bayezid ile mücadeleye girişen Cem Sultan, Bursa'da savaşı kaybedince beraberindeki bir grup asker ile Konya'ya çekilir. Daha sonra bu olay büyür ve bir iç mesele iken çok boyutlu bir siyasî olaya dönüşür. Karamanlı Aynî (ö. 1490-1494?), Cem Sultan'ı Osmanlı mülkünün varisi olarak görür ve gönlüne seslenerek Karaman'dan ayrılmaması gerektiğini söyler. Zira Yunan mülküne o hükümdar Cem Sultan gelmektedir. Burada şairin Karaman için “hitta-i Yunan” tabirini kullandığı görülmektedir⁹. Bu tabir, Karaman'ın bir

⁸ Sehî Bey'in tezkiresinde şiirin psikolojik gücünü gösteren bir örnek vardır. Tezkire yazarının aktardığı olay şöyledir: Fatih Sultan Mehmet zamanında Karamanoğulları isyan edip bazı yerleri talan eder. Bunun üzerine Fatih, Karamanoğulları'na hüküm-i şerif göndermeye karar verir. Mevlana Vefâî'nin şu anlamdaki Farsça beyti de hükümle beraber yazılıp gönderilir: “Bizimle beraber olanın evine talih avdet eder. Yılının ölümü yaklaşıncı yol üzerinde gezip dolaşır.” hükmü Sultan Mehmet görüp okuyunca bu beyti çok beğenir ve “Yalnız bu beyit nişanlanıp gönderilse başka bir şey yazılmasa olur.” diye buyurur (İsen 1998: 65). Sehî Bey'in aktardığı bu olay Sultan'ın şiirin etki gücüne dair inancını göstermektedir. Şiirin psikolojik bir gücü olduğuna inanan padişahın kendisi de yukarıdaki beytiyle düşmanlarının kalbine korku salmak istemiştir. Fatih, şiirinde seçtiği kelimeler ve ses yoluyla bir korku psikolojisi oluşturmuştur. Sultan şair, ikinci mısraın sonunda “kara yire karam anı” ifadesi ile âdeta dişlerini sıkarak konuşan ve muhatabına öfkesini göstermek isteyen, muhatabını tehdit eden bir duyguyu yansıtmaktadır. Şair tonsuz-patlayıcı “k” ile dudak ünsüzü “m” ve diş eti ünsüzü “n” yi birlikte kullanarak bunu yapmıştır.

⁹ Aynî, Karaman için sık sık “mülk-i Yunan, mülket-i Yunan, Yunan ili, iklim-i Yunan” gibi tabirlere yer vermiştir. Şair, divanında toplam 9 defa Karaman için Yunan ülkesi demiştir. Gelibolulu Âli de Nizâmî'yi tanıtırken “dârü'l-mülk-i Yunan” olan Konya şehrinde doğduğunu söyler (İsen 1994b: 146).

dönem Rumca/Yunanca konuşanların merkezi olmasından ve burada gayrimüslim, Ortodoks Rumların yaşamasından kaynaklanmaktadır:

Gitme Karamandan gönül şol mülk-i Osmân vârisi

Bu hitta-i Yunana ol şeh Cem olan sultân gelür

G. 193/5 (Mermer 1997: 445)

Aynî, Karaman'a yer verdiği birçok beyitte Cem Sultan'a göndermelerde bulunmuş, şairin taht mücadelesini yansıtmıştır. Şair, II. Bayezid ile Cem Sultan arasındaki mücadelede Cem Sultan'ın tarafında olup onu tahta daha uygun görmüştür. Karaman iline, Bizans hükümdarı Kayser gibi hükümdar olmak için sultanın oğlu, Cemşid ve Cem daha iyidir. Cem Sultan bir gün Yunan iline (Karaman'a) saaditle hükümdar olursa şaşmamak gerekir. Bir gün Mısır'a sultan olması da iyidir. Şair, kara gözlü diye nitelediği Cem Sultan ile Candar ilini (Kastamonu'yu, şehzadenin sancak beyliği yaptığı yeri) terk edip Karaman diyarına gideceklerini söyler. Zira Karaman ili daha iyidir. Şair kara gözlü dediği şehzade ile Karaman arasında renge dayalı bir münasebet kurmuştur:

Karaman iline Kayser bigi han olmak için

Cem ü Cemşid ü ciğer-güşe-i Hâkân dahı yiğ

G. 283/2 (Mermer 1997: 514)

Nola Yunan iline şâh olasın devlet ile

Ola bir gün olasın Mısra da sultân dahı yiğ

G. 283/7 (Mermer 1997: 514)

Nola Candar ilini terk idüben ger gidevüz

Hey kara gözlü bize mülk-i Karaman dahı yiğ

G. 283/9 (Mermer 1997: 514)

Konya-Karaman bölgesi için Cem Sultan da Aynî gibi “Yunan mülkü” tabirini kullanmıştır. Cem Sultan, şehzadeligi döneminde Karaman'da valilik yaparken baştanbaşa Yunan mülküne hükmettiğini şimdi ise mekânının Frenk diyarı olduğunu söyleyerek giriştiği taht mücadelesi sonucu başına gelen olaylara göndermede bulunmuştur:

Mülk-i Yunana ser-â-ser hükm iderken âh kim

Eyledün mesken bize şimdi Freng-istân felek

K. 9/7 (Ersoylu 1989: 30)

Karamanlı Aynî, başka şiirlerinde de Karaman'ı coğrafi mekân, şehir ve beyliğin merkezi olarak kullanmıştır. Şair, Karamanoğlu Kasım Bey'in vefatı üzerine yazdığı mersiyesinde Sultan Kasım'ın nazik teninin toprak olmasından dolayı Karaman mülkünün de harap olmasını diler:

Çünkü Sultân Kâsımın nâzük teni oldı türâb

Vaktidür şimden girü mülk-i Karaman ol harâb

TB. 36/I (Mermer 1997: 189)

Karamanlı Aynî, bu mersiyesinde birkaç beyitte daha Karaman kelimesine yer vermiştir. Şair, Cem Sultan için yazdığı şiirde olduğu gibi bu şiirde de Karaman için “mülk-i Yunan” tabirini kullanır (TB. 36/I/2). Kasım Bey'in vefatı üzerine Karaman mülkünün devletinin evi yıkılmıştır (TB. 36/I/4). Karaman ehli ağlayarak inleme şerbeti içmektedir (TB. 36/II/3) Karaman memleketinin kafilé başı göç edip,

ruhunun kervanına göçme zamanıdır (TB. 36/II/7). Yunan bağının servi -Kasım Bey- devrilmiş, tükenmiş, kalmamıştır (TB. 36/II/8). Bey'in vefatıyla Karaman ailesinin hanesi harap olmuştur (TB. 36/III/1). Şair Kasım Bey için Yunan memleketinin, Karaman mülkünün devletinin, bahtının ve tahtının ağlamasını ister (TB. 36/IV/1). Saltanat tahtının başı olan, Yunan askerlerinin safında en ileride olup düşman saflarını yaran yiğit Bey'in, hükümdarın, nerede olduğunu sorar (TB. 36/V/1). Yazık ki Yunan mülkünün hazineleri bozulmuştur. Bu tılsıma vekil tayin edilen ejderha yüzlü Bey nerededir? (TB. 36/V/8). Karamanlı Aynî, Kasım Bey'in vefatını anlatırken Karaman kelimesine sıkça yer vermiş beş defa da Karaman diyarı için Yunan memleketi, mülkü tabirini kullanmıştır¹⁰. Şair, Kasım Bey'in ölümünü Karaman kelimesiyle özdeşleştirerek Bey'in vefatıyla beyliğin de sona erdiğini vurgulamıştır:

Mülk-i Yunandan ziyâret resm mahv oldu diriğ

Devleti gitdi sa'âdet ism mahv oldu diriğ

TB. 36/VI (Mermer 1997: 192)

Mersiyesinde bir Osmanlı şehzadesinin valilik yaptığı şehir olmasından dolayı Lâmi'î Çelebi (ö. 1532) de Karaman'a yer vermiştir. Şair, Sultan II. Bayezid'in oğullarından olan ve annesi Karamanoğlu sülalesinden olduğu için Karaman'da valilik yapan şehzade Şehenşah'ın vefatı dolayısıyla bu kelimeye yer vermiştir. Lâmi'î Çelebi mersiyesinde onu Karaman şahı olarak nitelendirir. Karaman vilayetinin makamına şah olan şehzadenin nerede olduğunu sorar. Lami'î

¹⁰ Mülk-i Yunan bezminün nûşın melâlet eyledi
Yıkdi dâr-ı devletin mülk-i Karamanun diriğ
TB. 36/I (Mermer 1997: 189)

Şerbet-i nâliš içer ehl-i Karaman zâr olup
TB. 36/II (Mermer 1997: 189)

Kâfile-sâlâr-ı iklim-i Karaman göç idüp
Kârbân-ı rûhına rihlet demidür âh vâh

Serv-i Yunan bağmun düşdi dükendi kalmadı
TB. 36/II (Mermer 1997: 190)

Hâne-i âl-i Karaman iy diriği oldu harâb
TB. 36/III (Mermer 1997: 190)

Ağlasun ol şâha çün iklim-i Yunan ağlasun
Taht u baht u devlet ü mülk-i Karaman ağlasun
TB. 36/IV (Mermer 1997: 190)

Şol serîr-i saltanatda ser olan server kanı
Leşker-i Yunan sâfında sadr olan saf-der kanı

Fekk ü hetk oldu künûz-ı mülk-i Yunan iy diriğ
Bu tılsma ol müvekkel ejdehâ-peyker kanı
TB. 36/V (Mermer 1997: 191)

Mülk-i Yunandan ziyâret resm mahv oldu diriğ
Devleti gitdi sa'âdet ism mahv oldu diriğ
TB. 36/VI (Mermer 1997: 192)

de Karaman için “Yunan” kelimesine yer verir ve şehzadeyi Yunan sultanı olarak nitelendirir (İsen 1994a: 265).

Karaman’a tarihî bağlamda ve coğrafi bir mekân olarak yer veren 16. yüzyıl şairlerinden ikisi Fünûnî ve Selimî’dir. Fünûnî, Şehzade Mustafa’nın katli üzerine yazdığı mersiyesinde olayın tarihî boyutunu dile getirirken Şehzade’nin askerleriyle beraber Karaman’a doğru orduya katılmak için yola çıktığını söyler. Sonunda düşmanın titremesi ile Karaman’a ulaştığını belirtir (İsen 1994a: 287). Selimî ise Karaman’a şehzadenin katledildiği yer olduğu için yer verir. Güzelliğiyle Osmanlı illerini şereflendiren şehzade şimdi tabutta Karaman illerini seyretmektedir (İsen 1994a: 320).

Yahyâ Bey (ö. 1582) de Şehzade Mustafa’nın katli üzerine yazdığı mersiyede Karaman’a yer vermiş şairlerdendir. Ancak o, Fünûnî ve Selimî’den farklı olarak Karaman’ı hem tarihî bağlamda hem de bir çağrışım ögesi olarak kullanmıştır. Şehzade Mustafa, Nahcivan seferine çıkan orduya katılmak için emrindeki kuvvetler ile beraber Karaman bölgesinde konaklayan orduya dâhil olur ve burada babasının emriyle katledilir. Yahyâ Bey “Karaman” kelimesini bu tarihî olayın vuku bulduğu gerçek coğrafyayı belirtmek için kullanır. Burada şairin “Karaman”ın yanı sıra “kara” kelimesine yer vermesi, yer adıyla yaptığı söz oyununun ve kelimeler arası çağrışım ilişkisinin sonucudur. Kara giymek bir yas alametidir. Şair, Karaman’a gamın hücum edip onlara kara giydirdiğini söyleyerek Karaman sancağında yaşayan insanların bu katledilme olayından üzüldüklerini belirtir. Şair, gamın bir ordu gibi Karaman’a hücum ederek onlara kara giydirdiğini, o ay gibi şehzadeyi kurnazca yok ettiğini söyler¹¹:

Kara geyürdi Karamana gussa itdi hücûm

O mâhı ince hayâl ile kıldılar ma’dûm

Mus. 8/III-3 (Çavuşoğlu 1977: 166)

Konya (Karaman), Osmanlı şehzadelerinin tahtı olmuştur. Bursalı Sun’î, Sultan Süleyman’ın oğlu Sultan Selim’in şehzadeligi sırasında Karaman’a gittiğinde her mısraından tarih çıkan bir şiir sunmuştur¹². Bu şiirin bir beytinde şair, şehzadenin adalet sancağının nur verdiğini ve bunun sonucunda Karaman illerinin aydın olduğunu söyler. Sun’î, beytini farklı yer isimlerinin çağrışımı ile örmüştür. Şair, aydın kelimesiyle Aydın vilayetini ve aydınlık anlamını, Karaman kelimesiyle şehzadenin vali olduğu şehri kastetmiştir. Karaman ile nur-aydın arasında iham-ı tezat yapmıştır:

Livâ-yı adl-i şehzâde virüp nûr

Karaman illerini kıldı aydın

(Eyduran 2009: 9)

¹¹ Yahyâ Bey başka bir mersiyesinde de aynı olaya telmihte bulunmuş, Karaman’ı bu tarihî olayın gerçekleştiği mekân olarak zikretmiştir:

Ehl-i îmândan akan kan ile taldı Karaman

Bir dem içinde dem-i âdeme gark oldı cihân

Mus. 9/III-2 (Çavuşoğlu 1977: 170)

¹² Bu şiire Evliya Çelebi, *Seyahatname*’sinde Konya’yı anlatırken yer vermiştir (Karaman 2013: 3/21): “Bu Konya şehri, Osmanoğlu şehzadelerinin taht merkezi olduğundan nice şehzadenin gözdesidir ve niceleri de burada gömülmüştür. Hatta 1557 tarihinde Süleyman Han Şehzade Selim Han’a Konya eyaletini yönetsin ve adalet eyesin diye başışladığında bu güzel beyit tarih olmuştur.”

Larendeli Hamdî (16. yüzyıl), Leylâ ile Mecnûn mesnevisinde Sultan Selim için bir kaside yazmıştır. Şair, bu kasidenin bir beytinde Bursalı Sun'î gibi sultanın orada şehzadelik yaptığını söyler ve Sun'î gibi şehzadenin adaletinin nuruyla Karaman ilinin Yesrib'e döndüğünü belirtir. Hamdî de Karaman kelimesini Sun'î gibi nur ile iham-ı tezat içinde kullanmıştır:

Nûr-ı 'adlünden Karaman ili döndü Yesribe
Oldı sûrı Konya şehrinün harîm-i muhterem
b. 636 (Abdel-Maksoud t.y.: 52)

Karaman'da sancak beyliği yapanlardan biri de Sultan Süleyman'ın diğer oğlu olan Şehzade Bayezid'dir. Şehzade Bayezid, Karaman'dan ayrılıp Kütahya sancak beyi olduğunda 16. yüzyıl şairlerinden Firâkî, ona ithaf ettiği gazelinde şu beyte yer vermiştir:

Sen yüz aklığın vir Allâhum çü bir sevdâ ile
Germiyân'a geldi terk idüp Karaman tahtını
(Kılıç 2010: 1157)

Firâkî, bu beyitte Karaman'ı gerçek bir coğrafya olarak tarihî bağlam içinde ele almıştır. Şair ayrıca Karaman ile sevdâ arasında renge dayalı (siyah/kara) bir münasebet kurmuştur. Karaman, beyitte "ak" kelimesi ile de iham-ı tezat oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Şair, şehzadeye Allah'tan yüz aklığı (iftihar edilecek bir durum) vermesini diler, çünkü şehzade büyük bir istek ve aşkla Karaman tahtını terk edip Kütahya'ya gelmiştir.

Şeyhî (ö. 1431?), şu beytiyle divan şairinin Osmanlı Devleti-Karamanoğulları mücadelesindeki konumuna değinir. Karaman âlemde aman bulmasa (kurtulmasa, rahatlama) buna şaşılmaz. Zira kerem sahibi Osmanlı Devleti ona hakkını vermiştir. Burada şairin Karaman ile kastettiği şehirden ziyade beyliğin kendisidir. Zira Karamanoğulları, Şeyhî'nin de dâhil olduğu Germiyanoğulları bölgesini işgal etmiş, Çelebi Mehmet bu bölgeleri alarak tekrar Şeyhî'nin kasidelerinde övdüğü Yakup Bey'e vermiştir. Şair de "kerem" redifli kasidesinde muhtemelen bu olaya telmihte bulunmaktadır:

Ne aceb ger Karaman bulmasa âlemde amân
Çünkü yâr etti sana devlet-i Osmân-ı Kerem
K. 11/15 (İsen-Kurnaz 1990: 59)

Bahtî mahlasıyla şiirler yazan Sultan I. Ahmed (ö. 1617), h. 1015 tarihli bir tarih kıt'asında Karaman'a Sivas ile birlikte yer vermiştir. Sultan Ahmet, bu iki yerin Celâlî isyancılarının elinden kurtarılması gerektiğini, buralardaki Haricî zümrenin yok edilmesi temennisini dile getirir:

Hem Celâlîden Karaman ü Sivas olsun halâs
Hâricî hazfî dahı lâzım çü bir ma'nâ dürür
Tarih b. 5 (Kayaalp 1999: 224)

Karamanoğulları, Anadolu Selçuklu Devletinin merkezi olan Konya ve çevresinde kurulan bir beylik olduğu için kendisini Anadolu Selçuklu Devleti'nin gerçek varisi olarak görmüş ve bu sebeple bazen diğer beyliklerle bilhassa da Osmanlılarla mücadele etmiştir. Karaman ili gerek Karamanoğulları'nın kendi aralarındaki gerekse Eretna ve Memluk Devleti ile girdiği mücadelelerden zarar görmüştür. Karamanoğulları'nın girdiği bu mücadeleler yer yer şiirlere konu olmuş,

şehrin içine düştüğü durumdan bahsedilmiştir. Bunlardan biri de Hakîkî'nin "Karaman" redifli şiirinde görülmektedir.

Şeyh Hamîd-i Velî'nin oğlu olan Hakîkî (ö. 1486-1487) divanında yer yer siyasî ve sosyal olaylara temas etmiştir. Timur, Anadolu'da Yıldırım Beyazıt'ı Ankara Savaşı'nda yenince bozulan siyasî yapıya bağlı olarak beylikler tekrardan bağımsızlığını kazanmış ve Osmanlı Devleti belli bir süre fetret devri yaşamıştır. Bu savaşlar esnasında Anadolu'da karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti tekrardan siyasî birliği kurmak için beylikler ve bazı devletler ile mücadele etmiştir. Bu mücadeleler neticesinde Karaman da zarar görmüştür. Hakîkî bir şikâyet-nâme özelliği gösteren "Karaman" redifli şiirinde sosyal ve siyasî tespitlerde bulunmuştur. Şair, bu şiirinde Karaman'ı şöyle anlatmıştır: Karaman, Türk ve Tatar'ın elinde güçsüz duruma düştü. Şimdi baş aşağı olup baştanbaşa yıkıldı. Yazık! Zulüm ile türlü eziyet çekip şimdi Karaman'da herkesin bağı kan olup (herkes çok eziyet çekip) inlemektedir. Karaman sanki bu bela değirmeninin altına düşüp un gibi öğütülmektedir. Hakk'ın kahr denizi hareket edince Karaman'ın sakinleri dalga dalga harekete geçip yerinde duramaz olur (Yahut Allah'ın kahr denizi kıvıldağında öyle bir çalkalanır ki bu üst üste gelen dalgalarla Karaman yerinde duramaz olur.). Dinin en hassas/ince konuları ve kinle hilekârca davranıp Karaman ben fen sahibiyim diye övünürdü. Ne kimse kurtuluşa meyleder ne de ıslaha. Kalpler karardı ki Karaman kararıp gönül rahatlığıyla gelir. Ne ilim isteyen âlim ne de gönül ehli mert bir kişi bulunur oldu. Karaman şimdi direksiz kalıp yıkılır. Karaman'da insanların kimisi koyun kimisi kurt olup birbirlerini yer oldular. Karaman yıkıldı yerle bir oldu. Haksızlık yapan, haramı helali bilmeyen kişiler dört bir tarafı alıp Karaman kanla beslenen haramilere benzer. Acaba geçmişteki güzellikler hayal miydi? Nerede? Karaman, bugün sanki bir oyunmuş gibi dağıldı. Karaman gayrette/çalışmada uzak Hakk'ın yardım ve rahmetinin ulaşmasına meğer mekân olamadı. Karaman yine güvenilir bir adaletle birlik olup geçmişteki gibi devamlı hoş olaydı. Karaman baştanbaşa felek gibi pınarlar olup Allah'ım yardımını bekler, Hakîkî bunu der.

der-arz-ı beyân ve şikâyet ez-ahvâl-i vilâyet
Elinde Türk ü Tatarun zebûn olup Karaman
Yıkıldı ser-te-ser uş ser-nigûn olup Karaman

Dirîg zulm ile dürlü cefâ vü cevri çeküp
İniler uş kamunun bağı hûn olup Karaman

Bu âsiyâ-yı belânun meğer ki altına
Düşipdürür öğînür sanki un olup Karaman

Ne çalkanur idüben bahr-ı kahr-ı Hak cünbiş
Bu mevc-i fevc-i sekân bî-sükûn olup Karaman

Egerçi gûşe-i dinde [vü] hîle-i kinde
Ururdı lâfi kamu zû-fünûn olup Karaman

Ne meyl kaldı salâha ne kimse islâha
Gelür kulûb karardı ki ton¹³ olup Karaman

Ne kaldı âlim-i âmil ne merd-i sâhib-dil
Bulınur uş yıkılır bî-sütûn olup Karaman

Biri birini yir oldı yıkıldı yir oldı
Kimisi kurd kimisi koyun olup Karaman

Güci yiten kişiler dört yanında alup yir
Toyar harâmilere işde hûn olup Karaman

Aceb hayâl miyidi kanı şu hoşlıklar
Tağıldı sanki bugün bir oyun olup Karaman

Hakun inâyeti rahmi meğer yitişmeğe
Mahal olamadı himmetde dûn olup Karaman

Ki râhat olayıdı ber-karâr sâbık hoş
Emîn adlıla yine bütün olup Karaman

Hakîkî eydür ilâhî inâyetün gözedür
Felek gibi ki ser-â-ser ‘uyûn olup Karaman
Hakîkî 475/1-13 (Boz t.y.: 732-733)

4. Gerçek Coğrafya

Şairler Karaman kelimesini coğrafi bir bölge, bir şehir ismi olarak yahut da oralı biri münasebetiyle zikretmişlerdir. Bu tarz kullanımlarda bir söz oyunu görülmez, farklı çağrışımlarda bulunulmaz. Karaman sadece ismen zikredilir.

Aşağıdaki beyitte Cem Sultan hacca gitmenin ne kadar değerli olduğunu belirtirken farklı coğrafyalara yer vermiştir. Cem’e göre hacca gidip Kâbe’yi tavaf etmek, binlerce Karaman, Arap ve Osmanlı toprağına bedel olacak derecede değerlidir:

Mekketu’llâhı varup bir gün tavâf eyledüğün
Bin Karaman bin Arab bin mülket-i Osmândur
K. 9/2 (Ersoylu 1989: 32)

Cem Sultan gibi Sultan Süleyman da Karaman’ı birçok bölge ile birlikte kullanmıştır. Muhibbî, sevgilisine hitap ederken sahip olduğu geniş coğrafyanın hudutlarını da çizmiş, yer-insan arasında bir bütünleştirme yapmıştır:

Sitanbulum Karamanum diyâr-ı mülket-ı Rûmum
Bedahşânum u Kıpçağum u Bağdadum u Horasanum
G/1848/7 (Ak 1987: 551)

¹³ Metinde “ton” olarak geçen kelime “gece, karanlık” anlamlarına gelen “tün” veya “gönül rahatlığı” anlamına gelen “tun” olarak okunabilir.

Sehî Bey (ö. 1548), kendi şairlik gücünü ortaya koyarken Karamanlı Nizâmî'yi zikretmiştir. Sehî'nin güzel şiiri Karaman'a ulaşırsa Nizâmî şiirden elini çekecek, şiir söyleme işini bırakacaktır:

Fârig ola nazmından elin yuya Nizâmî
Varsa Sehî bu şi'r-i latifün Karamana
G. 205/5 (Yekbaş 2010: 295)

Edirneli Nazmî (ö. 1585/86?) de, Karaman kelimesini buralı bir şair olan Nizâmî için kullanmıştır. Nazmî, şiirlerinin Karaman'a ulaşmasıyla Nizâmî'nin memnun olacağını söylemiştir:

Hazz idüp Nazmî Nizâmînün revâmî şâd olur
Her kaçan kim vara eş'ârun Karamandan yana
G. 313/5 (Üst 2012: 273)

Aynı kullanım Hayâlî Bey'de de vardır. Hayâlî'nin şiiri Karaman'a ulaşırsa şairin ruh bahşeden şiiriyle Nizâmî taze can bulacaktır:

Râvî ilterse Karamana Hayâlî şi'rünü
Bula nazm-ı ruh-bahşundan Nizâmî tâze cân
G. 381/5 (Tarlan 1992: 222)

Vardarlı Usûlî (ö. 1538) ise Karaman'ı Mevlana münasebetiyle anmıştır. Şair, saba rüzgârına seslenerek ondan Hz. Mevlana'ya uğrarsa toprak olmuş yüzünü binlerce niyaz ile Karaman yollarına sürmesini istemiştir:

Bin niyâz ile sabâ ben hâk-pâdan yüz sürü
Hazret-i Monlâya varırsan Karaman yolların
G. 94/7 (İsen 1990: 190)

Üsküdarlı Aşkî (ö. 1576), Karaman'ı orada bulunan Şeyh Abdullah dergâhına varması münasebetiyle anmıştır. Şair, Şeyh Abdullah'ın dergâhına yüz sürüp orada karar etmesi gerektiğini belirtmiştir:

Âsitân-ı Şeyh 'Abdullaha varup yüz sürüp
'İşkîyem mülk-i Karamanda karâr itsem gerek
G. 252/5 (Uzun 2011: 461-462)

5. Meşhur Yönü

Karaman, incelenen divanlarda yalnız bir örnekte meşhur bir yönüyle ele alınmıştır. 18. yüzyıl şairlerinden Hasmî, Karaman sacından bahsetmiştir. Şair, düşmanların meclisinde sevgili yüzünü ateşe doğru çevirdiği zaman kendisinin yüreğinin büyüdüğünü ve Karaman sacı gibi kızdığını söyler. Beyitte şairin, sevgilinin bu eylemi karşısında öfkelenildiği, âdeta bir sac misali ısındığı ve yüreğinin kızardığı görülmektedir. Şair, büyümek fiilinin “donmak, üşümek” anlamıyla kızmak fiili arasında iham-ı tezat yapmıştır:

Bezm-i a 'dâda yüzün âteşe döndükde benim
Yüreğim büyüdi kızdı Karaman sacı gibi
G. 329/2 (Selçuk 2007: 414)

6. Çeşitli Münasebetler İçinde

Hayâlî Bey bir kasidesinde Türk tarihinde fethedilmek istenen birçok farklı coğrafyaya -çoğunlukla Roma'ya veya fethedilecek en son noktaya- ad olan aslında ulaşılmak istenen hedefi anlatan Kızıl Elma'ya yer vermiştir. Hayâlî Bey, padişahın

Kızıl Elma'yı almasıyla Rîm/Roma ülkesini korku aldığını söylemiştir. Allah'a hamdolsun ki padişah Almanya'yı Karaman ülkesine katmıştır. Beyitte Osmanlı Devleti için şairin Karaman ili ifadesini kullandığı görülmektedir. Şairin bu ifadeyi tercihinde iki hususun belirleyici olduğu söylenebilir: Bunlardan biri Sultan Süleyman'ın "Anadolu'nun, Rumili'nin, Karaman'ın, Azerbaycan'ın, Cezayir'in, Akdeniz'in, Karadeniz'in, Gürcistan'ın, Halep'in, Şam'ın, Mısır'ın, Yemen'in, Diyar-ı Arap'ın, Bağdat'ın, Dest-i Kıpçak'ın, Diyar-ı Tatar'ın... hükümdarı/padişahı" şeklinde hükmettiği yerleri sıraladığı ve Avrupalı hükümdarlara yazdığı mektuplarda ve çeşitli fermanlarda kullandığı ifadelerin varlığıdır. Dolayısıyla beyitte Karaman ili ifadesi ile şair Sultan Süleyman'ın bu diyarın da hükümdarı olduğunu anımsatmaktadır. İkincisi ise şairin "kızıl-al-kara" arasında oluşturmak istediği renk ilgisidir. Şair Alaman'ın farklı yazımlarıyla "alma, el-aman" hem Kızıl Elma hem de lerze arasında da ilgi kurmuştur:

Kızıl Elmayı kaptın lerze düştü kişver-i Rîm'e

Bihamdillah Karaman eline katdın Alamanı

K. 22/8 (Tarlan 1992: 60)

Hayâlî Bey'in çağdaşı başka bir şair olan Azîzî (ö. 1585) de Karaman ile Alaman'ı birlikte kullanmıştır. Şair, yazmış olduğu manzum mektubunda güzellerin toplandığı bir yer olarak Karaman'a benzer bir yerin bulunmayacağını söylemiştir. Almanya'da dahi Karaman'ın teması anılsa uygundur. Azîzî, Hayâlî Bey gibi "al-kara" arasında bir renk ilgisi kurmuştur:

Bulunmaz bir şehirde ana benzer mecma-ı hûbân

Revâdur seyri anılsa Alamanda Karamanun

K. 5/11 (Ersoy 2013: 292)

7. Karaman(lı)ya Hicviye

Lebîb (ö. 1768), hasb-i hâl türünde yazdığı manzum feryâd-nâmesinde yaşadığı devri ve bu devirdeki bazı grupları eleştirmiştir. Bu gruplardan biri de hükümetin sancağını kaldıran kimselerdir. Şaire göre bu kimseler aklın ata iyi binicileri (akıllı) olarak geçinirken iyiyi kötüyü ayırt etmede yayandır (K. 13/42). Bazıları itaat davasında görünürken aslında devleti yönetenlerin emri karşısında azgınlıkta buldukları cihan tarafından bilinmektedir (K. 13/43). Lebîb, halkın zulüm ateşi ile kül olduğunu, onların ise kendilerini adalette Nuşîrevân gibi gördüklerini söyler (K. 13/44). Bu eleştirilerden sonra şair bunların nereli olduğunu açıklar. Bunların kökeni araştırılırsa Ya Kastamonu Türk'ü ya da Karaman Türk'üdür (K. 13/45). Burada divan şairlerinin Türk'e olumsuz bakışı akla gelmelidir. Bu beyitten sonraki beyitte ise Karaman bahşişine göndermede bulunmaktadır. Şair söz konusu beyitte bazılarının onların cömertlik konusundaki vaatlerine inandığını, cömertlikte bu kişilerin ağızlarda bu yönüyle meşhur Bermekilerin şöhretlerini kırdığını söyler. Burada söz konusu kişiler sadece cömertliği vaat olarak yapmaktadır:

Ba'zılarının menşe'ini teftîş olunca

Ya Kastamoni Türkü ya Türk-i Karamandır

Bazısı anın cûdu fakat va'd bilirken
Efvâhda şöhret-şiken-i Bermekiyândır
K. 13/45-46 (Kurtoğlu 2004: 521)

Gezizli Kabûlî (ö. 1591-92), 19 beyitten oluşan bir kasidesinde Karaman erlerini hem fizik olarak hem de davranış ve kişilik özellikleri bakımından çok ağır bir şekilde hicvetmiştir. Şairin niçin böyle bir hicviye yazdığını bilmiyoruz. Kabûlî, hicvettiği bu erleri yoğun, yumru, kara kürtül, dürük yüzlü, çürük sözlü, eşek aslı, katır nesli, saçı kır, katık aşlu, yanık başlu, çatık kaşlu, keş ağızlu gibi oldukça olumsuz bir şekilde anlatmıştır. Bunların bazı fiziksel ve ruhsal özellikleri şöyledir: Karaman erkekleri şişman, kısa boylu, zencidir. Ekşi yüzlü, somurtkan olup sözleri batıldır. Bunlar yalan söyleyen kimselerdir (K. 11/1). Bunlar saçı ağarmış, sakalı kılla karışmış; aslı eşek, nesli katır kimselerdir. Kırdâ, yabanda büyümüş eşekler gibidir (K. 11/2). Bunlar Allah'tan korkmayan ve Müslüman'a merhamet etmeyen kimseler olup dini yok, dine söven kâfirlerdir (K. 11/3). Bu kimseler için yiğitlik ayıptır; cömertlik ise kötülüktür. Kötülüğü faydalı gösteren daha kötüler de vardır (K. 11/4). Bunlar köpek gibi hırlayıp birbiriyile kavga eder. Bunların sözü küfür ve hata olup küfür söylerler (K. 11/5). Saçı ağarmış, yüzleri utanmadan uzak kimseleri vardır. Hizmetçileri (kumaları) vazife bekleyip sıra gözler (K. 11/6). Bunların aşları yağsız süzme yoğurt olup, başları da kavruktur. Bunlar çatık kaşlı dağlılardır. Bu ahlaksızlardan insana iyilik gelmez, Kabûlî de bunların kötülüğünü görmüştür (K. 11/7). Keşiğinde (1. sığır sürüleri güderken 2. ölümden 3. yemekte) bile yerli yersiz konuşarak can sıkıcı şeyler söyleyen kişilerdir. Bunlar kötü sözlü, Allah'ı inkâr eden ahlaksız kimselerdir (K. 11/8). Haramla vücudu file dönen bu kimselerin içi de pislik doludur, bunlar rahatına düşkün kimselerdir (K. 11/9). Misafiri yedirip içirirler sonra da misafirin malını yerler. Böyle yaptıkları hâlde Allah'tan utanmamak gibi kusurlu yerleri vardır (K. 11/10). İnsan görünürler ama insan görünce insandan kaçarlar. Yabani hayvanlar gibi başkaldıran, öfkelenip bağırانları vardır (K. 11/11). Bunların yanında mücevherin katır boncuğu kadar değeri yoktur. Bunlar mayası bozuk, kötü gidişli murdar eşekler gibidir (K. 11/12). Kurulmuş bir düzendir ve düzenleri (nizamları/alışverişleri) bir olup hep aynıdır. Birbirleriyle ilişkide bulunan (düzen/aldatan) uzun askerleri vardır (K. 11/13). Bunların siyah saçlı, başları erkeğe benzeyen at gibi ürkek olup insana yakışmayan insandan kaçan kızları vardır (K. 11/14). İssiz, insansız bir yerde insanın olmaması mümkündür ancak bunlar insanlara yakınlık göstermeyen kötü işler yapan kimselerdir (K. 11/15). Bunlar; faydasız, kurnaz, merhamet etmeyen, şüphe dolu kimselerdir. Cihanda iyilikleri yoktur, eşek gibi bağırıp çağırırlar (K. 11/16). Allah'tan ve O'nun resulünden utanmayan, korkmayan bu kimseler Hak'tan dönmüş, dini yok alçak kimselerdir (K. 11/17).

Görüldüğü gibi Kabûlî bu şiirinde hem Karaman erkeklerini hem de onların kadınlarını çok ağır bir şekilde hicvetmiştir. Hatta onların bazı fiziksel özelliklerini, kişilik yapılarını çeşitli hayvanlarla ilişkilendirerek onları daha da aşağılamıştır. Şairin hicvinin ne derece doğru ya da yanlış olduğu bilimsel bir bakışla açıklanamayacağı için bu noktayı sadece vurgulamakla yetiniyoruz.

Yoğun yumru kara kürtül Karaman erlerin gördüm
Dürük yüzlü çürük sözlü dürüg-âverlerin gördüm

Saçı kır sakalı kırmadur eşek aslı katır nesli
Kıramış kırkın aşmış kırda buymuş harların gördüm

Hudâdan haşyet itmez merhamet kılmaz müselmâna
Bir alay dîni yok dîne söger kâferlerin gördüm

Mürüvvet yanlarında ‘ayb u ihsân u kerem kemlik
Yaramazlık yararlıkdur diyen bedterlerin gördüm

Biri biriyle hırlar seg gibi hır hır çekişmekte
Sözi küfr ü hatâ birkaç küfür-gûy erlerin gördüm

Saçı kır yüzleri gördüm vakâr u ‘ârdan ‘ârî
Gedik bekler keşik gözler nice nökerlerin gördüm

Katık aşlu yanık başlu çatık kaşlu çıtaklardur
Hayır gelmez gidilerden hele ben şerlerin gördüm

Keşiginde keş ağızlu kişi oğlu kişilerdür
Hakka münkir gidilerdür nice münkerlerin gördüm

Harâm ile vücûdı file dönmiş cism-i nâ-pâki
Derûnı pür-habâset nice ten-perverlerin gördüm

Yidürürler içirürler konuğu mâlını yirler
Hudâdan gam yimezler böyle nâkıs yirlerin gördüm

Görünmez kaçışurlar âdeme âdem göründükce
Yabânî cânavarlar gibi tâgî harların gördüm

Yanında gevherün har-mühre denlü kadri yok birkaç
Har-ı murdâr-ı bed-girdâr u bed-gevherlerin gördüm

Kurılmış bir düzendür vü düzen hep birlik ü birdür
Biri birin düzen birkaç uzun leşkerlerin gördüm

Siyeh pürçeklü erkek başlu at gibi nice ürkek
Yakışmaz âdeme vahşet ider duhterlerin gördüm

İsüz âdemsüz olan yirde âdem olmasa câyiz
Nice insân ile üns eylemez fâcirlerin gördüm

Yaramazlar yamanlar bî-amânlar pür-gümânlardur
Cihânda nef’i yok hırlar durur ben harların gördüm

Hudâsından Resûlinden hicâb u havf u haşyet yok
Nice Hakdan dönerler dîni yok dûn erlerin gördüm

K. 11/1-17 (Erdoğan 2013: 247-248)

Atâî, “Sohbetü’l-Ebkar” adlı mesnevisinde Karamanoğlu Beyliği ekseninde Karaman(lıy)ı bazı yönlerden hicveder. Bunların bir kısmı onların kişiliklerine bir kısmı tarihî rollerine dairdir. Şaire göre Karamanoğlu nifak ehli olup daima asi ve inatçı olmuştur (b. 3100). Osmanlı’ya yenilip onun köle gibi memuru olmuş iken hilekâr, çevik ve sürekli zarar veren bir kedi gibi fırsatı gözetir (b. 3101-02), cihanın şahı Rum’a gaza ettiğinde Anadolu’yu yıkar (b. 3103). Atâî’nin bu beyitte dile getirdiği husus tarihçiler tarafından da vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti, Batı’da fetih politikaları ile meşgul iken Anadolu’da Karamanoğlu bunu fırsat bilerek birçok defa Osmanlı şehirlerine saldırmıştır. Şair Karamanoğulları’nın bu yönünü vurgulamaktadır. Kararına ve sözüne riayet, sözünde durma olmayan kişilerde utanmanın olması zordur (b. 3105). Makul söze uymayan Karamanoğlu yenilmesine rağmen âdeta güreşe doymayan bir kimse gibidir (b. 3107). Şair bu tarihî göndermelerden sonra sözü Karaman halkına getirir. Karaman halkının insanlığı yoktur, namı köpek kendileri doğrudan uzak olur (b. 3108). Yeminlerini yerine getirmede zerre kadar işleri yoktur. Nitekim karaman bahşîşi ifadesi buna örnektir (b. 3109). Onlarda yalana şahitlik etmek farzdır. Bu cemaate gayret ehli (kıskanç) denir (b. 3110).

Karaman oğlu olup ehl-i nifâk
Dâyimâ olur idi ‘âsî vü ‘âk

Âl-i Osmânun olup makhûrı
Bendeveş olmuş iken me’mûrı

Gözedip fırsatı ‘ayyâr gibi
Gürbe-i cüst ü ziyânkâr gibi

Rûma itseydi gazâ şâh-ı cihân
Anatolıyı iderdi vîrân

Güç olur kişide ‘ar olmayacak
‘Uhde-i kavlı ü karâr olmayacak

Yine ma’kûl söze uymaz imiş
Yenilirken güreşe toymaz imiş

Karaman halkı mürüvvetsiz olur
Nâmı seg kendi hakîkatsiz olur

‘Ahd ü peymânına yok zerre ‘amel
Karaman bahşîşi meşhûr mesel

Farz olur anda şahâdet kizbe
Ehl-i gayret dinilir ol hizbe

8. Karaman(lıy)a Methiye

Larendeli Şânî (ö. 1610), Gülşen-i Efkâr (Kurmuş 2010), adlı mesnevisinin bir bölümünde kendi asıl vatanı olarak nitelendirdiği Larend'e'yi anlatmıştır. Bir şehir güzellemesi olarak nitelenebilecek bölümde şair Larend'e'nin âlimler, salihler, kâmil mürşitlerle dolu olduğunu söyler. Larend'e'nin bahçelerinden, ırmağından, geniş ovasından, havasından, kalesinden ve kalesindeki çeşitli yapılardan, bazı fiziki özelliklerinden ve güzellerinden bahseder. Yani Şânî, Larend'e'yi çok yönlü bir şekilde ele alır.

Yunan memleketinde bir şehir vardır. Bu şehri gökyüzü ve gül bahçesi kıskanır (b. 631). Burası âlimlerin toplanma yeri ve sevincin ocağı; salihlerin menbaı ve vefa kaynağıdır (b. 632). Bu mekânın adı Larend'e'dir, Larend'e en yüksek semanın merkezidir (b. 633). O memleket akan sularıyla en nurlu cennet bahçesi gibidir (b. 634). Çimenliği en nurlu cennettir. Gönül çeken ırmağı Kevser nehridir (b. 635). Gül bahçesindeki birçok yerde çiçekleri gören Ülker yıldızının yere indiğini sanır (b. 636). Oranın geniş ovası cana can katar. Havası İsa'nın nefesi gibi can verir (b. 637). Gerçi bu şehir ulu bir şehir/çok büyük bir karalıdır lakin gözümün beyaz ışığıdır (b. 638). Sümbül bahçeleri bu şehrin her yanını çevirmiştir. Bu hâliyle sevgilinin yanağını çevreleyen ayva tüylerini andırır (b. 639). Yeşil tepedeki beyaz kale Kaf Dağı üzerindeki Anka yumurtası gibidir (b. 640). Burasının içi ay yüzlü güzeller ile doludur. Dışı ise sümbüller ile hoş kokuludur (b. 641). Hisarının suru feleğin etrafında döndüğü nokta olmuştur. Kalenin burcu âdeta heybetli dağdır (b. 642). Köşkünün başı gökyüzündeki iki parlak yıldız değer, kulesi parlak güneşe ulaşır (b. 643). Feleğin hisarında sanki parlak yıldız gibi durmadan oradan süratli top atılır (b. 644). Gerçekten de bu şehir kerametlerin kaynağıdır, ilmin ülkesi ve hikmetin şehridir (b. 645). İçi mescit, camiler, ibadet edilecek yerler ve tekkelerle doludur (b. 646). Orası âdeta arş-ı ala gibidir. Illiyyin (cennetteki en üst makam, en ileri nokta) cennetinin sakinleri ondadır (b. 647). Güneş gibi nice nur yüzlü ihtiyar orada subhan Allah'ı zikreder (b. 648). Kimi Allah'ın noksansız olduğunu söyler, kimi birler; kimi Allah'ı tespih eder, kimi O'na şükreder (b. 649). Burada fenlere sahip âlim, muhterem kâmil mürşitler çoktur (b. 650).

Bu hakîrün vatan-ı aslîsi olan şehir-i tâbende vü kişver-i dirahşende ya'nî sevâd-ı Larend'e'nün hamâha'lâhu min külli sadmetin vü fitnetin ve hafe'ahâ min cemî'-i beliyâtî vâfeten medh-i ra'nâ vü vasf-ı zîbâsıdır 'ale'l-icmâl beyân u 'ıyân olunur.

Mülk-i Yûnanda bir medîne ki var
Âsmân-reşk ü gayret-i gülzâr

Ulemâ mecma' ü safâ kânı
Sulehâ menba' u vefâ kânı

Adı Larendedür o me'vânun
Merkezidür sipîhr-i a'lânun

Mâ-i cârîleriyle ol kişver
Fi'l-mesel bâğ-ı cennet-i enver

Bâğ u râğî behişt-i enverdür
Cûy-ı dil-cûsı nehr-i kevserdür

Yir yir ezhârı gülşeninde gören
Yire indi sanur nücûm-ı peren

Rûh-efzâ durur fezâsı anun
Dem-i İsâ durur hevâsı anun

Gerçi bu şeh'r sevâd-ı a'zâmdur
Lîk nûr-ı beyâz-ı dîdemdür

Ortaya almış anı sünbül-zâr
Fi'l-mesel hatt-ı ârız-ı dildâr

Tell-i hazrâda kal'a-yı beyzâ
Kûh-ı Kâf üzre beyza-ı ankâ

İçi meh-rûlar ile memlûdur
Tışî sünbüller ile hoş-bûdur

Oldı sûr-ı hisârı çarha medâr
Burc-ı bârûsı sanki kûh-ı vekâr

Cevsakinun seri simâka irer
Kullesi mihr-i tâb-nâke irer

Atılır anda turma tûb-ı şitâb
Ol hisâr-ı felekde sanki şihâb

Hak bu kim menba'-ı kerâmetdür
Kişver-i 'ilm ü şeh'r-i hikmetdür

İçi memlû cevâmi' ü mescid
Hânkâh-ı savâmi ü ma'bed

Fi'l-mesel âsmân-ı çarh-ı berîn
Andadur sâkinân-ı 'illiyîn

Mihrveş niçe pîr-i nûrânî
Zikr ider anda Rabb-ı subhânî

Kimi takdis ider kimi tevhîd
Kimi tesbîh ider kimi tahmîd

Bunda çok zû-fünûn ‘âlim olur
Mürşid-i kâmil-i mükerrer olur

M. 631-650 (Kurmuş 2010: 229-231)

Şânî'nin Larende'ye yönelik övgüleri âdetâ Kabûlî'nin sövgüsüne bir cevap gibidir. Kabûlî'ye göre Karaman erleri Allah'tan korkmayan ve Müslüman'a merhamet etmeyen kimseler olup dini yok, dine söven kâfirlerdir. Bu kimseler için yiğitlik ayıptır; cömertlik ise kötülüktür. Kötülüğü faydalı gösteren daha kötülerini de vardır. Haram yemekle vücudu file dönen bu kimselerin içi de pislik doludur, bunlar rahatına düşkün kimselerdir. Bunlar; faydasız, kurnaz, merhamet etmeyen, şüphe dolu kimselerdir. Cihanda iyilikleri yoktur, eşek gibi bağırıp çağırırlar. Allah'tan ve O'nun resulünden utanmayan, korkmayan bu kimseler Hak'tan dönmüş, dini yok alçak kimselerdir. Şânî'nin Karaman(lıya) yönelik tespitleri Kabûlî'nin Karaman(lıya) yönelik yukarıdaki ağır eleştirilerin tam zıddıdır. Burası âlimlerin toplanma yeri, salihlerin menbaı, kerametlerin kaynağı, ilmin ülkesi, hikmetin şehridir. Şehrin içi mescit, camiler, ibadet edilecek yerler ve tekkelerle doludur Burada fenlere sahip âlim, muhterem kâmil mürşitler çoktur. Güneş gibi nice nur yüzlü ihtiyar orada Allah'ı zikreder. Kimi Allah'ın noksanzı olduğunu söyler, kimi birler; kimi Allah'ı tespih eder, kimi O'na şükreder. Her iki şair aynı yüzyılda yakın dönemlerde yaşamıştır. Kabûlî 1591'de, Şânî 1610'da vefat etmiştir. Aynı dönemin Karaman'ını ele alan her iki şairin yaklaşımı çok büyük farklılık arz etmektedir. Kabûlî oldukça ağır bir şekilde hicvederken Şânî oldukça mübalağalı bir şekilde methetmiştir. Seyahatnamesinde Karaman'ı da anlatan Evliya Çelebi ise her iki şairden sonra yaşayan biri olarak (ö. 1682) Karaman hakkında şunları söylemiştir: Suyu ve havasının güzelliğinden mahub ve mahubesi meşhurdur. Bağ u bahçesi cihanı tutmuştur. Bütün halkı kırmızı boyalı kuzu kürkü giyip Mevlevi külâhı üzere beyaz sarık sararlar. Lehçeleri Türk dilidir. Baba-yı âlem bir kavimdir ve gayet dindar, temiz, ermiş büyük kimseler vardır. Hepsî garipleri sever adamlardır. Ayan ve eşreflerinden hanedan sahipleri kimseler vardır ki gece gündüz misafirsiz olmayıp ziyafet çekerler. Ve daima kapıları açıktır. Bütün kadınları sarı çizme giyip üzerlerine beyaz çarşaf bürünürler. Gayet ehl-i perde ve örtülü gezerler (Karaman 2013: 9/181).

9. İstanbul'un Karaman'ı

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettikten sonra Anadolu'da Osmanlı Devleti'nin en büyük siyasi rakibi olan Karamanoğulları'na çeşitli seferler düzenlemiştir. Bu seferlerin amaçlarından biri Karaman diyarını Osmanlı topraklarına katarak Karamanoğlu tehlikesine son vermektir. Seferlerin diğer amacı da İstanbul'un Türkleştirilmesi için güdülen iskân politikasına dayanmaktaydı. Sultan Mehmet, yeniden imar edilen İstanbul'un mühim yerlerine bu bölgeden getirmiş olduğu Türk, Ermeni ve Rum nüfusu iskân etmek istiyordu. Bu sebeple göçe tabi tutulan Karaman bölgesi sakinleri, İstanbul'a yerleştirilmiş, yeni yaşam yerlerinde eserler meydana getirmişler, daha önce yapmış oldukları meslekleri yeni geldikleri şehirde de icra ederek İstanbul'un mamur hale gelmesinde mühim bir rol

oynamışlardır. Onlardan kalan hatıralar İstanbul'da semt, cadde, sokak vb. isimlendirmeler şeklinde bugün hâlen yaşamaktadır (Başkan 2012: 129). Karaman Türklerinin bir kısmı İstanbul'un daha çok Fatih ve Aksaray semtlerine yerleştirilirken (Başkan 2012: 128), gayrimüslim Karamanlılar ise Yedikule yakınında büyük bir mahallede oturmuşlar; kuyumculuk, işlemecilik, ticaret gibi işlerle meşgul olmuşlardır (Başkan 2012: 123). Fatih Camii ile Saraçhane arasında Karaman çarşısı kuran Karamanlılar bu bölgenin tarihte Karaman diye anılmasını da sağlamışlardır. Bugün dahi bu bölge “Büyük Karaman Caddesi” olarak adlandırılmaktadır (Başkan 2012: 126). Bazı divan şairleri, şiirlerinde Karaman ile göçe tabi tutularak İstanbul'a yerleştirilen Karamanlıları kastetmişlerdir. Bunlardan biri Nev'î'dir (ö. 1599). Nev'î, 16. yüzyılda Sultan Süleyman devrinde İstanbul'a şarap getiren gemilerin Galata'da yakılması ve belli bir dönem şarabın yasaklanması olayını ele aldığı yek-ahenk bir gazelinde Karaman'a yer vermiştir. Şair, iki yüzlülük tozu ile üzüm suyunun bahtının karartıldığını, Karaman'ın kahve içenlerinin şimdi safâ sürme zamanı olduğunu söyler. Şarap yasağı sonrası şarap bulamayanlar onun yerine esrar, kahve gibi başka maddelere yönelmişlerdir. Şair, beyitte şarabın yerini kahvenin aldığını söylerken Karamanlıların kahve içerek neşelendiklerini de dolaylı yoldan belirtmektedir. Buradaki Karaman, İstanbul'un tarihî Fatih semtinde yaşayan ve Galata'dan uzak olan, şarapla hemhal olmayan Karamanlılar olabileceği gibi bizzat Karaman Çarşısının esnafı da olabilir. Dem ve âb-ı engûr arasında ihâm-ı tenasüp yapan şair Karaman, tîre ve kahve arasında renge dayalı bir münasebet kurmuştur. Karanlık anlamına gelen “tîre” ile ayrıca İzmir-Tîre'yi akla getiren şair buranın üzümlerine de göndermede bulunmuştur:

Gubâr-ı zerk idüpdür tîre-baht-ı âb-ı engûr
Safâlar sürse demdür kahve-nûşânı Karamanun
G. 257/4 (Tulum-Tanyeri 1977: 383)

İstanbul'un Karaman'ına şiirlerinde yer veren şairlerden biri de Şeyhülislam Yahyâ'dır (ö. 1644). Yahyâ, bayramın geldiğini İstanbul'un güzellerinin salınarak yürümelerini, İstanbul'un Karaman'ının da süslenmesini söyler. Beyitte Karaman, Larende ve Konya bölgesinin geneli için kullanılan coğrafya olmayıp İstanbul'daki Karamanlıları karşılamaktadır. Şairin, Karaman ile hem kara yağız kişileri hem de İstanbul'da yaşayan Karamanlıları kastettiği düşünülebilir. Ârâste kelimesinin “çarşının bir esnafa mahsus kısmı” anlamı düşünüldüğünde şairin Fatih Camii ile Saraçhane arasında Karaman çarşısı kuran Karamanlıları kastettiği söylenebilir:

Salınsun 'ıyd irişi di yine hûbânı Sitanbulun
Yine ârâste olsun Karamanı Sitanbulun
G. 195/1 (Kavruk 2001: 219)

Gelibolulu Âlî, “Kühü'l-Ahbâr” adlı eserinde Subûtî adlı bir şair için Karaman'da doğup İstanbul'a geldiğini, Büyük Karaman Bâzârı'nda dükkân açtığını, Zâtî'den sonra şairlerin onun dükkânında toplandıklarını söyler. Hatta

Zurefâ mecma'ı safâ-kânı
Karamanda Subûtî dükkânı

diye şöhret bulduğunu belirtir (İsen 1994b: 201). Burada Karaman'ın İstanbul'daki mekânı (bâzârı) karşıladığı açıktır. Karaman Bâzârı'nı İstanbul'da bir yer olarak Âşık Çelebi de “Meşâ'irü's-Şu'arâ” adlı tezkiresinde üç defa zikretmiştir (Kılıç 2010: 1718).

Sonuç

Divan şairleri yer adlarını kullanırken birtakım hususlara dikkat etmişlerdir. Bu çalışmada özelde Karaman'ın genelde ise yer adlarının divan şiirindeki kullanımına dair bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Karaman bağlamında ulaşılan sonuçlar birtakım genellemelere gitmeye de imkân sağlamıştır. Çalışmada ulaşılan genel sonuçlar şunlardır:

1. Şairler yer isimlerinden bir çağrışım ögesi olarak yararlanmışlar, yer isimlerinin gerek yazılışı gerekse farklı anlamlarıyla çeşitli söz oyunları yapmışlardır. Bu doğrultuda yer adı çoğunlukla tevriye, iham ve cinas gibi sanatlar içinde kullanılmıştır. Bu tarz kullanımlar divan şairlerinin söz ve kelime oyunlarına çokça yer vermelerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

2. Şairler yer isimlerini sevgiliyi anlatmada, onun türlü güzellik unsurlarını vurgulamada bir araç olarak kullanmışlardır. Bu şekilde kullanımlarda yer adı ile sevgilinin eşleştirilen güzellik unsuru arasında teşbihe dayalı bir münasebet kurulurken sevgilinin söz konusu güzellik unsurunun üstünlüğü vurgulanmıştır.

3. Yer adları coğrafi, tarihi, siyasî, kültürel ve bazı sosyal özellikleriyle ele alınmıştır. O yerin doğal güzelliklerine yer verilmiştir. O yerin tarihine dair bazı hususlara telmihe bulunulmuştur. O yerdeki günlük yaşama ve bazı kültürel değerlere dair unsurlar işlenmiştir.

4. Şairler şiirlerinde işledikleri coğrafya bağlamında oluşan latifelere de yer yer göndermede bulunmuşlardır.

5. Şairler o yeri ve orada yaşayanları, bazen eleştirmek bazen ise övmek amacıyla ele almışlardır. Bu tarz örnekler şehir hicivleri ve şehir methiyeleri bağlamında değerlendirilebilir.

6. Yer adları bazen sadece isim olarak zikredilmiştir. Bu tarz kullanımlarda o yer gerçek bir coğrafyadır. Yer adlarının dekoratif bir unsur olarak kullanımı ise daha yaygındır.

7. Yer adı bazen şairlerin orayla eşleştirdikleri biriyle daha çok oralı bir güzel münasebetiyle işlenmiştir.

8. Şairler ortak, standart ve bazen belirsiz olan bir coğrafyanın yanı sıra bildikleri, kendi yaşadıkları coğrafyaya da yer vermişlerdir. Şairlerin bu tarzdaki kullanımı mahallileşmenin etkisi altında, onların yaşadıkları coğrafyaya yabancı kalmadıklarını göstermektedir.

Çalışmada ulaşılan özel sonuçlar ise şunlardır:

1. Karaman, en fazla 16. yüzyılda divan şiirine konu olmuştur. Karaman'ın yüzyıllara göre şiirlerdeki kullanım oranlarına bakıldığında 15. yüzyılda % 29, 16. yüzyılda % 54, 17. yüzyılda % 6, 18. yüzyılda % 7 ve 19. yüzyılda % 4 olduğu görülmektedir. Yüzyıllar ilerledikçe Karaman'ın şiirde görünme oranı da düşmüştür. Bunda Karamanoğulları Beyliği'nin ortadan kalkması, zamanla şehrin önemini yitirmesi etkili olmuştur. Karaman, şair çeşitliliği bakımından da en fazla 16. yüzyılda ele alınmıştır.

2. Karaman, divan şairleri tarafından daha çok dekoratif bir şekilde kullanılmıştır. Bu kullanımda Karaman'ın en fazla, sevgilinin güzellik unsurları ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Şairler sevgilinin saçını, gözünü, benini ve ayva tüylerini siyah olması münasebetiyle Karaman ile ilişkilendirmişlerdir. Karaman % 41 oranında sevgilinin güzellik unsurlarıyla, % 31 oranında da tarihi bağlam içinde

kullanılmıştır. Karaman, tarihî bağlam içinde 15 ve 16. yüzyılda şiiirlere konu olmuşken, güzelleri münasebetiyle ise 17. yüzyıldan itibaren şiiirlerde kendisine yer bulmuştur. Bu da divan şiiirinin tarihî ve doğal gelişiminin bir sonucudur. Şairler, Karaman'ı gerçek bir coğrafya olarak ise daha çok 16. yüzyılda ele almışlardır.

3. Karamanoğlu Mehmed Bey ile Karamanlı Nizâmî arasında yaşandığı varsayılan olay da -Karaman bahşîşi- şairler tarafından ele alınmıştır. Şairler özellikle sözünde durmayan sevgili ve verdiğini geri alan felek bağlamında bu tabiri kullanmışlardır. İncelenen tabirin divan ve mesnevilerde 15 ve 17. yüzyıllar arasında kullanıldığı görülmüştür. Karamanoğulları tarih sahnesinden silindikten sonra da şairler bu hazır malzemeyi terk etmemiştir. Bu olaya beylik tarih sahnesinden çekildikten 150 yıl sonra bile göndermelerin yapılmış olması divan şairinin hazır teşbih, mecaz ve telmih dünyasından yeri geldikçe faydalanan yönüyle açıklanabilir.

4. Karaman ve Karaman'da yaşayanlar çeşitli yönlerden bazı şairler tarafından övülmüşken bazı şairler tarafından da eleştirilmiştir. Şairlerin bu övgü ve eleştirilerinde subjektif bir bakış hâkimdir.

5. Karaman, Karamanoğulları Beyliği'nin merkezlerinden biri olduğu için genellikle çeşitli tarihî göndermeler içinde de ele alınmıştır. Bu göndermelerde şairler dolaylı yünden Karamanoğulları Beyliği ile Osmanlı Devleti arasındaki mücadeleyi de işlemişlerdir. Bu mücadelede harap olan Karaman'dan Osmanlı'yı sürekli arkadan vuran, ihanet edip sözünü tutmayan Karaman'a kadar geniş tarihî tespitler yer almıştır. Şairlerin Karamanoğulları Beyliği ile Osmanlı Devleti arasındaki mücadelede konumunun çok net olmasa da Osmanlılar lehine bir karakter arz ettiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- ABDEL-MAKSOU, Belal Saber, t.y., *Leylâ ile Mecnûn Mesnevisinin Arap, Fars ve Türk Edebiyatında Ele Alınış Biçimi ve Larendeli Hamdî'nin Eseri*, Kültür Bakanlığı E-Kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10698,leylamecnnpdf.pdf?0>, Erişim tarihi: 23.01.2016
- AÇIKGÖZ, Cenk, 2012, *Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Kitaplığı 1186'da Kayıtlı Mecmu'â-i Eş'âr (vr. 50b-120a) (İnceleme-Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- AÇIKGÖZ, Nâmık, 2009, "Necâtî Bey Dîvânı'ndaki Karaman Bahşîşi Deyimi ve Kaynağı", *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu, Ölümünün 500. Yılında Şâir Necâtî Anısına*, (ed. Gencay Zavotçu), Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., Kocaeli, s. 22-24.
- AK, Coşkun, 1987, *Muhibbî Dîvânı -İzahlı Metin-*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- AKARSU, Kâmil, 2011, *Rumelili Za'îfî Dîvânı (Tenkidli Metin)*, Berikan Yay., Ankara.
- AKSOYAK, İ. Hakkı, 2006, *Gelibolulu Mustafa Âli Divan I-II-III*, Turkish Sources LXII The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, Harvard University.

- ALTUN, Mustafa, 2005, *Sî-nâme-i Hümâmî*, Kültür Bakanlığı E-Kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10688,metinpdf.pdf?0>, Erişim tarihi: 18.02.2015
- ARSLAN, Mustafa, 2006, *Muhyî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar, 2000, *Behiştî Divanı*, MEB Yay., Ankara.
- AYKANAT, Timuçin, 2015, *Sâfi Baba ve Divanı*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- BAŞKAN, Yahya, 2012, “Fatih Sultan Mehmed Döneminde Karaman Bölgesinden İstanbul’a Nakledilen Nüfus”, *Tarih Dergisi*, S. 55, s. 107-134.
- BOZ, Erdoğan, 2007, *Hakîkî Dîvânı Karşılaştırmalı Metin*, Kültür Bakanlığı E-Kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10613,girispdf.pdf?0>, Erişim tarihi: 23.01.2016
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, 1977, *Yahyâ Bey Dîvanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, 2001, *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- DİLÇİN, Cem, 2011, “Divan Şiirinde Çağrışım Ögesi Olarak Yer Adları”, *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- DOĞAN, Muhammed Nur, 1997, *Şeyhülislâm Es'ad ve Dîvânı*, MEB Yay., İstanbul.
- DOĞAN, Muhammed Nur, 2006, *Fatih Divanı ve Şerhi*, Yelkenli Yay., İstanbul.
- EFLATUN, Muvaffak, 2003, *Feyzî-i Keşevî Dîvânı: Tahlil-Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ERDOĞAN, Mustafa, 2013, *Gedizli Kabûlî ve Dîvânı*, Gediz Belediyesi Kültür Yay., Kütahya.
- ERSOY, Ersen, 2013, *Azîzî Dîvân*, Akademi Titiz Yay., İstanbul.
- ERSOYLU, İ. Halil, 1989, *Cem Sultan'ın Türkçe Divanı*, TDK Yay., Ankara.
- GAYE, Özlem Ercan, 2014, *Sâfi Dîvânı Hayatı Sanatı, Karşılaştırmalı Metin Sözlük Dizin*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- GÜLER, Saim, 2006, *Pervâne Beg Nazire Mecmuası (230b-261a)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- GÜLER, Turgut, 2015, *Şehsivâr-ı Cihângîr Fâtihnâme*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- GÜLLÜDAĞ, Nesrin, 2009, “Tarihsel Gelişim Süreci İçinde – mAn/+mAn Eki” II. *Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı*, s. 1-12, http://abs.kafkas.edu.tr/upload/208/Nesrin_Gulludag_Tarihsel_Gelisim_Sureci_icinde__mAn_Eki.pdf, Erişim tarihi: 23.01.2016
- GÜRBÜZ, İncinur Atik, 2011, *Mecmû'a-i Letâ'if*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- GÜRGENDERLİ, Müberra, 2002, *Hasan Ziyâ'î Hayatı-Eserleri-Sanatu ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- HAMAMİ, Erdal, 2001, *Râmî Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

- İSEN, Mustafa, 1990, *Usûli Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- İSEN, Mustafa-KURNAZ, Cemâl, 1990, *Şeyhî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- İSEN, Mustafa, 1994a, *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*, 2. bs., Akçağ Yay., Ankara.
- İSEN, Mustafa, 1994, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, AKM Yay., Ankara.
- İSEN, Mustafa, 1998, *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-behişt*, Akçağ Yay., Ankara.
- KAÇALIN, Mustafa S., t.y., *Âhî Dîvân*, Kültür Bakanlığı E-Kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10590,ahidivanimustafakacalinpdf.pdf?0>, Erişim tarihi: 23.01.2016
- KADIOĞLU, İdris, 2008, *Es'ad-ı Bağdâdî Dîvânı*, Özserhat Yay., Malatya.
- KARAMAN, Seyit Ali, 2013, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 7-10. Kitaplar*, YKY, İstanbul.
- KARATAŞ, Turan-vd., 2012, *Türk Şiirinde Karaman*, Öncü Basımevi, Karaman.
- KAVRUK, Hasan, 2001, *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*, MEB Yay., Ankara.
- KAYA, Hasan, 2009, *18. Yüzyıl Şairi Âsaf ve Dîvânı*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- KAYAALP, İsa, 1999, *Sultan Ahmed Divanı'nın Tahlili*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- KILIÇ, Filiz, 2010, *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ 1-2-3*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- KÖKSAL, M. Fatih, 2012, *Edirneli Nazmî Mecma'u'n-Nezâ'ir*, Kültür Bakanlığı E-Kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10721,edirneli-nazmi-mecmaun-nezairpdf.pdf?0>, Erişim tarihi: 23.01.2016
- KURMUŞ, Cengiz Veli, 2006, *Larendeli Şânî Gülşen-i Efkâr (İnceleme-Metin)*, (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Adana.
- KURNAZ, Cemal-TATCI, Mustafa, 2001, *Ümmî Divan Şairleri ve Enverî Divanı*, MEB Yay., Ankara.
- KURTOĞLU, Orhan, 2004, *Lebib Dîvânı*, Kültür Bakanlığı E-Kitap <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78382/lebib-divani.html>, Erişim tarihi: 23.03.2015
- MENGİ, Mine, 1995, *Mesihî Dîvânı*, AKM Yay., Ankara.
- MERMER, Ahmet, 1997, *Karamanlı Aynî ve Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara.
- MERMER, Ahmet, 2004, *Kütahyalı Rahîmî ve Dîvânı*, Sahhaflar Kitabevi, İstanbul.
- OKMAK, Özgür, 2008, *Ahmed Bâdî Dîvânı (Metin-İnceleme)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne.
- ONAY, Ahmet Talât, 2009, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, (hzl. Cemal Kurnaz), H Yay., İstanbul.
- SAĞLAM, Hacer, 2011, *Abdî-i Karahisarî ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- SELÇUK, Engin, 2007, *Hasmî Divanı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya.
- SELVİ, Muhammet, 2008, *Ümîdî, Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dîvânı*, (Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar.

- SUNGURHAN-EYDURAN, Aysun, 2009, *Kıralızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ B*, Kültür Bakanlığı E-Kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10739,tsmetinbpdf.pdf?0>, Erişim tarihi: 23.01.2016
- TANRIBUYURDU, Gülçin, 2012, *Mu'idi Dîvân (Metin-Çeviri)*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kocaeli.
- TARLAN, Ali Nihat, 1992, *Hayâli Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- TARLAN, Ali Nihat, 1997, *Necati Beg Divanı*, MEB Yay., İstanbul.
- TAŞ, Hakan, 2008, *Vusûli Dîvân [İnceleme-Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin]*, Gençlik Kitabevi Yay., Konya.
- TOSUN, Erhan, 2007, *Erbilli Âmâ Yusuf Garibî Efendi Divanı*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya.
- TULUM, Mertol-TANYERİ, M. Ali, 1977, *Nev'î Divan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- UZUN, Süreyya, 2011, *Üsküdarlı Aşkî Divanı Tenkitli Metin, Nesre Çevirisi ve 16. Yüzyıl Osmanlı Hayatının Divandaki Yansımaları*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- ÜST, Sibel, 2012, *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı E-Kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10604,edirneli-nazmi-divani-sayfa-1-1989pdf.pdf?0>, Erişim tarihi: 22.01.2016
- YAKAR, Halil İbrahim, 2009, *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*, Kültür Bakanlığı E-Kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10612,gelibolulupdf.pdf?0>, Erişim tarihi: 23.01.2016
- YEKBAŞ, Hakan, 2010, *Sehî Bey Dîvânı*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- YELTEN, Muhammet, t.y., *Nev'izade Atayî Sohbetü'l-Ebkar*, Kültür Bakanlığı E-Kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10707,metinpdf.pdf?0>, Erişim tarihi: 22.01.2016
- YENİTERZİ, Emine, 2010. "Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut Karabey Özel Sayısı- Volume 3, Issue 15, s. 301-334.*
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5837500243e2e7.35917833 Erişim tarihi: 25.11.2016
<http://www.kubbealtilugati.com/sonuclar.aspx?km=karaman&mi=0> Erişim tarihi: 25.11.2016

